

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за травень 2024 року

Зміст

1. Справи про банкрутство	5
1.1. Про відсутність підстав розгляду позову в порядку господарського судочинства в межах справи про банкрутство боржника, якого позивач визначив третьою особою в своєму позові	5
1.2. Про покладення солідарної відповідальності на керівника боржника	7
1.3. Про правомірність переходу у справі про неплатоспроможність до процедури погашення боргів та визнання банкрутом фізичної особи – боржника	8
1.4. Про застосування положень п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ	12
1.5. Про недійсність правочинів купівлі-продажу цінних паперів за позовом особи, що не є стороною цих правочинів, у межах справи про банкрутство боржника	14
2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством	16
2.1. Про визнання позначення загальноживаним	16
2.2. Щодо предмета та кола доказування у справі про зобов'язання виконати рішення АМКУ	18
3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	20
3.1. Арешт корпоративних прав як спосіб забезпечення позову до їхнього бенефіціарного власника. Підняття корпоративної завіси	20
3.2. Щодо відсутності у звільненого директора права представляти інтереси підприємства шляхом подання позову про визнання незаконним рішення обласної ради про припинення підприємства	25
3.3. Про визнання недійсним договору купівлі-продажу (відступлення) часток у статутному капіталі ТОВ, укладеного одним із подружжя без згоди іншого з подружжя	27
3.4. Щодо необґрунтованості вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ як такого, що укладений під впливом помилки	30
3.5. Щодо застосування положень статей 692, 694 ЦК України у спорі про розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства у випадку, якщо повернення товару є неможливим внаслідок накладення арешту на корпоративні права для забезпечення кримінального провадження	32
3.6. Про порушення органами ОСББ права співвласника на отримання інформації	34
3.7. Щодо розмежування понять «надання відповідь на повідомлення акціонера про намір ознайомитися з документами» і «надання доступу та можливості ознайомитися із документами» у контексті реалізації	36

акціонером права на отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства	
3.8. Щодо повноважень Міністерства юстиції України у разі надходження скарги на дії державного реєстратора від особи, права якої відповідними діями не порушені, та з пропуском строків оскарження	38
4. Справи щодо земельних відносин та права власності	41
4.1. Щодо набуття державними лісгосподарськими підприємствами права постійного користування земельними ділянками	41
5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів	43
5.1. Про застосування пп. 16 п. 1 постанови НКРЕКП від 25.02.2022 № 332 «Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану»	43
5.2. Виникнення права на притримання, зокрема, у правовідносинах, пов'язаних з поверненням речі на вимогу поклажодавця за договором зберігання	45
6. Процесуальні питання	48
6.1. Про забезпечення позову шляхом накладення арешту на нерухоме майно	48

Перелік уживаних скорочень

АМКУ	– Антимонопольний комітет України
АТ	– акціонерне товариство
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
Закон про ОСББ	– Закон України « Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»
ЗК України	– Земельний кодекс України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
НКРЕКП	– Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ОП КГС ВС	– об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ОСББ	– об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ПП	– приватне підприємство
ПрАТ	– приватне акціонерне товариство
СК України	– Сімейний кодекс України
СП КГС ВС	– судова палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1 Про відсутність підстав розгляду позову в порядку господарського судочинства в межах справи про банкрутство боржника, якого позивач визначив третьою особою в своєму позові

Участь боржника у спорі як третьої особи без самостійних вимог унеможливорює розгляд такого спору в межах справи про банкрутство за правилами ст. 7 КУзПБ

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржника до ОСОБА_2, за участі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, – ТОВ «Самсон Захід», ТОВ «Вектор Ойл Трейд», ТОВ «Селищанське», про визнання недійсними договорів відступлення права вимоги (цесії), укладених між ОСОБА_2 і ТОВ «Селищанське» та між ТОВ «Вектор Ойл Трейд» і ТОВ «Селищанське».

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду, яку залишено без змін постановою апеляційного господарського суду, відмовлено ОСОБА_1 у відкритті провадження у справі до відповідача ОСОБА_2 про визнання недійсними договорів, позовну заяву повернуто заявникові.

При цьому господарські суди дійшли висновку про відсутність підстав для розгляду позовної заяви ОСОБА_1 до ОСОБА_2 у межах справи про банкрутство ТОВ «Самсон Захід», яке не є стороною за зазначеною позовною заявою.

Предметом касаційного розгляду є переглянута в апеляційному порядку ухвала господарського суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження за позовною заявою про визнання недійсними договорів відступлення права вимоги, поданою фізичною особою до фізичної особи із зазначенням як третьої особи боржника у справі про банкрутство, право вимоги до якого відступлено за оспорюваними договорами, але який не є стороною таких договорів. При цьому відповідний борг боржника сформувався у той час, коли позивач був директором і учасником, що володів 100 % статутного капіталу боржника.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно із ч. 13 ст. 30 ГПК України справи, передбачені п. 8 ч. 1 ст. 20 цього Кодексу, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням боржника.

Такі майнові спори розглядаються та вирішуються господарським судом за правилами позовного провадження, визначеними ГПК України, з урахуванням особливостей, встановлених законодавством про банкрутство, у межах провадження у справі про банкрутство без порушення нових справ.

За вимогами ст. 7 КУзПБ спори, стороною в яких є боржник, розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими ГПК України, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

Господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (неплатоспроможність), в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких

правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про відшкодування шкоди та/або збитків, завданих боржнику; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника.

КГС ВС зазначив, що наведеними нормами КУзПБ та ГПК України визначено підсудність спорів одному господарському суду, який акумулює в межах справи про банкрутство всі майнові вимоги за участю боржника, але виключно як сторони у спорі. При цьому в межах справи про банкрутство розглядаються спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених саме боржником.

За положеннями ст. 41, 45 ГПК України у справах позовного провадження учасниками справи є сторони та треті особи. Сторонами в судовому процесі – позивачами і відповідачами – можуть бути особи, зазначені у ст. 4 цього Кодексу. Позивачами є особи, які подали позов або в інтересах яких подано позов про захист порушеного, невизнаного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу. Відповідачами є особи, яким пред'явлено позовну вимогу.

Отже, участь боржника у спорі як третьої особи без самостійних вимог унеможлиблює розгляд такого спору в межах справи про банкрутство за правилами ст. 7 КУзПБ.

Судом першої інстанції встановлено, що вимоги у позовній заяві заявлено до ОСОБА_2 про визнання недійсними договорів відступлення права вимоги (цесії), укладених між ТОВ «Вектор Ойл Трейд» і ТОВ «Селищанське» та між ТОВ «Селищанське» і ОСОБА_2.

Тобто ТОВ «Самсон Захід», щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство №903/86/23, не є стороною оспорюваних позивачем правочинів та/або відповідачем за відповідною позовною заявою. Натомість зазначена особа визначена ОСОБА_1 у позовній заяві як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

КГС зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про відсутність правових підстав для розгляду позовної заяви ОСОБА_1 до ОСОБА_2 у межах справи про банкрутство ТОВ «Самсон Захід», адже участь його у спорі як третьої особи без самостійних вимог не передбачає розгляду такого спору в межах справи про банкрутство за правилами ст. 7 КУзПБ.

Отже, спір про визнання недійсними названих правочинів має розглядатися в порядку окремого позовного провадження.

Оскільки суб'єктний склад спору за позовною заявою ОСОБА_1 не відповідає вимогам ст. 4 ГПК України, сторони є фізичними особами, які не набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, спір не містить ознак корпоративного спору, а оспорювані правочини не є такими, що укладені для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці, то господарські суди попередніх інстанцій слушно виснували, що відповідно до вимог ст. 20 ГПК України цей спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства.

КГС ВС погодився з висновками суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження за позовною заявою ОСОБА_1 на підставі п. 1 ч. 1 ст. 175 ГПК України, роз'яснивши, що зазначена позовна заява підлягає розгляду в порядку цивільного процесуального судочинства з урахуванням територіальної юрисдикції спорів згідно із ЦПК України.

Зважаючи на викладене, КГС ВС дійшов висновку, що касаційну скаргу слід залишити без задоволення, судові рішення попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.05.2024 у справі № 903/1191/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119168186>.

1.2. Про покладення солідарної відповідальності на керівника боржника

Однією з умов для покладення солідарної відповідальності на керівника боржника є існування у боржника протягом місячного строку ознак загрози неплатоспроможності. Для встановлення загрози неплатоспроможності боржника, враховуючи конструкцію ст. 34 КУзПБ, необхідна наявність щонайменше двох кредиторів, строк виконання зобов'язань яких настав

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Агрії Україна» у справі за його заявою про банкрутство ТОВ «Агростар центр».

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Провадження у справі перебуває на стадії ліквідаційної процедури боржника.

Ініціюючий кредитор звернувся до суду із заявою від 30.06.2021, в якій просив на підсумковому судовому засіданні 30.06.2021 розглянути питання про порушення керівником боржника вимоги ч. 6 ст. 34 КУзПБ та зазначити в ухвалі за результатами підсумкового судового засідання про порушення керівником боржника вимог зазначеної норми.

Постановою суду від 30.06.2021 Товариство_2 визнано банкрутом; відкрито ліквідаційну процедуру; призначено ліквідатора банкрута – арбітражного керуючого; призначено зазначену заяву ТОВ «Агрії Україна» від 30.06.2021 до розгляду на 20.09.2021.

ТОВ «Агрії Україна» подало додаткову заяву від 08.09.2021 про визнання керівника боржника таким, що допустив порушення приписів ч. 6 ст. 34 КУзПБ, та покладення на нього солідарної відповідальності за вимогами кредиторів у справі про банкрутство ТОВ «Агростар центр».

У межах справи про банкрутство було встановлено, що ОСОБА_1 як керівник ТОВ «Агростар центр» за наявності заборгованості, що виникла на 31.10.2019, і загрози платоспроможності мусила звернутися протягом місяця із зазначеної дати до суду із заявою про відкриття провадження про банкрутство, але цього не зробила, що свідчить про порушення нею ч. 6 ст. 34 КУзПБ.

ОСОБА_1 не вчинила жодних дій та не вжила заходів з ініціювання проведення та скликання загальних зборів учасників товариства з дати виникнення заборгованості (31.10.2019) до моменту відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Агростар центр» на підставі заяви кредитора з метою розгляду можливості вжиття заходів щодо покращення фінансового становища підприємства чи інших заходів,

спрямованих на оздоровлення його діяльності, або звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство.

ТОВ «Агрії Україна» обґрунтувало свої заяви зазначеними обставинами.

За новим розглядом справи в цій частині ухвалою місцевого господарського суду від 20.11.2023, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду, відмовлено в задоволенні заяви ТОВ «Агрії Україна» від 30.06.2021 та додаткової заяви від 08.09.2021.

Суди виходили з того, що заявник не довів існування у боржника стану загрози неплатоспроможності в період виконання ОСОБОЮ_1 повноважень керівника боржника, оскільки для встановлення загрози неплатоспроможності боржника, враховуючи конструкцію ст. 34 КУзПБ, необхідна наявність щонайменше двох кредиторів, строк виконання зобов'язань яких настав.

ОЦІНКА СУДУ

Обчислення визначеного абзацом першим ч. 6 ст. 34 КУзПБ місячного строку для обов'язку боржника звернутись із заявою про відкриття провадження про банкрутство в разі загрози неплатоспроможності починається з того моменту, коли за законом, що регулює відповідні правовідносини між кредитором (кредиторами) та боржником (купівлі-продажу, поставки, підряду, позики, бюджетні та податкові тощо), одночасно існують факти настання строку виконання боржником зобов'язань щонайменше перед двома його кредиторами та перевищення в той самий момент (звітний період) сумарного розміру цих зобов'язань над розміром всіх активів боржника, які в сукупності і свідчать про ознаки загрози неплатоспроможності боржника.

Загроза неплатоспроможності у розумінні абзацу першого ч. 6 ст. 34 КУзПБ наявна в разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами.

Іншого визначення цього поняття норми КУзПБ не містять.

Тобто для встановлення загрози неплатоспроможності боржника, враховуючи конструкцію ст. 34 КУзПБ, необхідна наявність щонайменше двох кредиторів, строк виконання зобов'язань яких настав.

Суди попередніх інстанцій на виконання вказівок Верховного Суду встановили, що у справі про банкрутство ТОВ «Агростар центр» наявний єдиний кредитор – ТОВ «Агрії Україна».

Наведене свідчить про правильне застосування при ухваленні оскаржуваних судових рішень положень ст. 34 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.05.2024 у справі № 902/1068/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119227383>.

1.3. Про правомірність переходу у справі про неплатоспроможність до процедури погашення боргів та визнання банкрутом фізичної особи – боржника

Якщо збори кредиторів не відбулися через відсутність кредиторів з необхідною кількістю голосів, що унеможливило прийняття відповідного рішення на таких зборах

(рішення щодо схвалення плану реструктуризації або про перехід до процедури погашення боргів чи про закриття провадження у справі), то господарський суд має перевірити дотримання арбітражним керуючим порядку скликання наступних зборів відповідно до вимог ч. 2 ст. 48 КУзПБ. Скликання наступних (повторних перших та наступних перших) зборів кредиторів у відповідний строк у разі відсутності кредиторів з необхідною кількістю голосів на попередніх зборах є процесуальним обов'язком арбітражного керуючого за приписами абз. 1 ч. 2 ст. 48 КУзПБ з урахуванням вимог ч. 2 ст. 12 цього Кодексу

КГС ВС розглянув касаційну скаргу АТ «Перший український міжнародний банк» у справі за заявою ОСОБА_1 про неплатоспроможність.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду відкрито провадження у справі про неплатоспроможність боржника – ОСОБА_1, призначено керуючим реструктуризацією боргів боржника арбітражного керуючого.

Ухвалою попереднього засідання господарський суд визнав кредиторами АТ «Універсал Банк» на суму 136 796,02 грн та АТ «Перший український міжнародний банк» (далі – АТ «ПУМБ») на суму 102 866,53 грн; затвердив реєстр вимог кредиторів на загальну суму 239 662,55 грн; зобов'язав керуючого реструктуризацією провести збори кредиторів, які мають відбутись не пізніше 18.09.2023, та у строк до 20.09.2023 подати до господарського суду план реструктуризації боргів боржника; визначив дату проведення судового засідання, на якому має бути розглянуто погоджений кредиторами план реструктуризації боргів або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів чи про закриття провадження у справі.

Після проведення попереднього засідання у справі до господарського суду від керуючого реструктуризацією боргів боржника надійшло клопотання про визнання боржника банкрутом.

Постановою господарський суд припинив процедуру реструктуризації боргів фізичної особи – ОСОБА_1 та повноваження керуючого реструктуризацією боргів боржника – арбітражного керуючого Біленка Р. І.; визнав ОСОБА_1 банкрутом; ввів процедуру погашення боргів ОСОБА_1; призначив керуючим реалізацією майна боржника – арбітражного керуючого Біленка Р. І.; вирішив інші процедурні питання.

Суд першої інстанції, посилаючись на вимоги ч. 2, 4 ст. 49 КУзПБ, мотивував постанову наявністю підстав для визнання боржника банкрутом, оскільки до суду не надходило «протоколу» комітету кредиторів про подальший рух справи, боржником або розпорядником майна не надано суду відомостей щодо можливості боржника погасити кредиторську заборгованість, а кредиторами не було схвалено розробленого керуючим реструктуризацією плану реструктуризації боргів боржника.

Постановою апеляційного господарського суду залишено без задоволення апеляційну скаргу АТ «ПУМБ», а постанову господарського суду – без змін.

Суд апеляційної інстанції мотивував свою постанову тим, що місцевий господарський суд законно й обґрунтовано визнав ОСОБА_1 банкрутом та відкрив «ліквідаційну» процедуру у справі.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що предметом касаційного дослідження є правомірність переходу у справі про неплатоспроможність до процедури погашення боргів та визнання банкрутом фізичної особи – боржника.

Пунктами 2, 3 ч. 2 ст. 123 КУзПБ регламентовано, що основними завданнями зборів кредиторів у процедурі реструктуризації боргів боржника є, зокрема, розгляд проекту плану реструктуризації боргів боржника, прийняття рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або про звернення з клопотанням до господарського суду про перехід до процедури погашення боргів боржника або про закриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Поряд із цим ч. 2 ст. 124 КУзПБ встановлено загальні вимоги до плану реструктуризації боргів боржника, серед яких є вимоги до умов, що мають бути зазначені у цьому плані, а ч. 4 цієї статті визначено загальні вимоги до виконання плану реструктуризації боргів боржника.

КГС ВС дійшов висновку, що розроблення проекту плану реструктуризації має відбуватися відповідно до вимог ст. 124 КУзПБ, зокрема щодо форми і змісту проекту плану, що дасть змогу зборам кредиторів прийняти рішення про його схвалення та подання на затвердження господарському суду або відхилення і прийняття рішення про перехід до процедури погашення боргів.

За змістом ч. 1 ст. 130 КУзПБ господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника у двох випадках: протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника; зборами кредиторів прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів боржника.

Ця норма хоча і регламентує початок судової процедури погашення боргів боржника, проте не визначає всіх випадків її введення та усієї сукупності підстав, що належить з'ясувати суду для переходу до наступної судової процедури у справі.

КГС ВС наголосив, що суд може прийняти рішення про перехід до процедури погашення боргів боржника лише у тому випадку, якщо боржник добросовісно виконав свої обов'язки та протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборам кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника. У справах про неплатоспроможність фізичних осіб існує ризик ігнорування боржниками мети і завдань процедури реструктуризації боргів, що може полягати у нерозробленні та неподанні на розгляд кредиторам проекту плану реструктуризації, надання фіктивного (зазначення вигаданих розмірів сум погашення чи інших відомостей) та невиконаного плану реструктуризації, який не відповідатиме вимогам ст. 124 КУзПБ, пасивній участі боржника в цій процедурі.

Така поведінка може пояснюватись прагненням боржників спонукати кредиторів до відхилення такого плану (неприйняття рішення щодо його схвалення зборами кредиторів), що зі спливом 120 днів з дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 130 КУзПБ) створює формальні підстави для переходу до процедури погашення боргів.

КГС ВС звернув увагу на те, що у випадку неподання до господарського суду протягом трьох місяців погодженого боржником і схваленого кредиторами плану реструктуризації боргів боржника суд, враховуючи при цьому добросовісність поведінки учасників провадження у справі про неплатоспроможність, через призму судового контролю повинен за своїм внутрішнім переконанням оцінити за наявними у матеріалах справи доказами причини неподання погодженого боржником і схваленого кредиторами плану реструктуризації боргів, які можуть полягати за одних обставин у діях / бездіяльності кредиторів, за інших – у діях / бездіяльності боржника.

У справі, що розглядається, суди попередніх інстанцій наведених правових висновків не врахували, обмежившись лише констатацією факту, що до суду не надходив «протокол» комітету кредиторів про подальший рух справи, а кредитори не схвалили розроблений керуючим реструктуризацією план реструктуризації боргів боржника.

Зважаючи на викладене, КГС ВС дійшов висновку, що суди попередніх інстанцій не проаналізували зміст плану реструктуризації на відповідність положенням ст. 124 КУзПБ через призму його обґрунтованості та узгодженості із самою природою реструктуризації та не дослідили причин незгоди кредитора АТ «ПУМБ» з таким планом і його умовами.

Господарські суди дійшли передчасного висновку про наявність підстав для переходу до наступної процедури погашення боргів боржника у справі про неплатоспроможність.

За змістом абз. 2 ч. 1, 3 ст. 123 КУзПБ у справах про неплатоспроможність фізичних осіб участь кредиторів у зборах кредиторів, визначення кількості голосів кредиторів з правом вирішального голосу та учасників зборів кредиторів з правом дорадчого голосу, а також проведення зборів кредиторів та голосування на них здійснюються в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб.

Аналіз наведених норм КУзПБ у контексті спірних правовідносин дає підстави для висновку, що в разі, якщо збори кредиторів не відбулися через відсутність кредиторів з необхідною кількістю голосів, що унеможливило прийняття відповідного рішення на таких зборах (у цій справі рішення щодо схвалення плану реструктуризації або про перехід до процедури погашення боргів чи про закриття провадження у справі), господарський суд має перевірити дотримання арбітражним керуючим порядку скликання наступних зборів відповідно до вимог ч. 2 ст. 48 КУзПБ.

При цьому треба враховувати, що скликання наступних (повторних перших та наступних перших) зборів кредиторів у відповідний строк у разі відсутності кредиторів з необхідною кількістю голосів на попередніх зборах є саме процесуальним обов'язком арбітражного керуючого за приписами абз. 1 ч. 2 ст. 48 КУзПБ з урахуванням вимог ч. 2 ст. 12 цього Кодексу.

КГС ВС повторно зауважив, що суди попередніх інстанцій, порушивши вимоги процесуального закону, не дослідили причин, з яких не відбулися збори кредиторів, зокрема й у розрізі питання стосовно кількості голосів кредиторів з правом вирішального голосу на зборах та належності виконання керуючим реструктуризацією боргів боржника обов'язку щодо скликання наступних перших зборів кредиторів згідно зі ст. 48 КУзПБ.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу задоволено частково, судові рішення попередніх інстанцій скасовано, справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.04.2024 у справі № 910/8797/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118982994>.

1.4. Про застосування положень п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ

Пункт 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ не містить інших умов та підстав для його застосування, окрім тих, що в ньому наведені, а тому його застосування не залежить від строків виникнення у боржника боргу, що став підставою для звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство (до / після початку збройної агресії російської федерації проти України)

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Страйп» (далі – Товариство) у справі за заявою скаржника до боржника – ПАТ «Енергомашспецсталь» про відкриття провадження у справі про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Як встановлено матеріалами справи, на час звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника (17.06.2022) місцем його реєстрації та розташування майнового комплексу і виробничих потужностей було місто Краматорськ.

Упродовж розгляду справи боржник перереєстрував юридичну адресу за новим місцем – місто Бровари, Київська область.

Судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що майновий комплекс та виробничі потужності боржника перебувають за попередньою адресою – м. Краматорськ, що підтверджується наданими боржником доказами, у тому числі про пошкодження майна внаслідок ворожих обстрілів.

Дослідивши докази наданих до матеріалів справ, господарські суди з'ясували, що майновий комплекс та виробничі потужності боржника, розташовані у місті Краматорську, зазнали значних пошкоджень в результаті ворожих обстрілів, господарська діяльність боржника належним чином не ведеться, що зумовило неможливість виконання договірних зобов'язань перед кредитором – Товариством.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, відмовлено Товариству у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Судові рішення мотивовані тим, що вимоги Товариства як ініціюючого кредитора залишилися незадоволені саме внаслідок військової агресії російської федерації, а майновий комплекс та виробничі потужності боржника розташовані на території, де ведуться (велися) бойові дії, що є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство відповідно до приписів п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

ОЦІНКА СУДУ

Загальні (однакові для всіх боржників) підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника – юридичної особи передбачені ч. 6 ст. 39 КУзПБ, відповідно до якої господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо: вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження; вимоги кредитора (кредиторів) задоволені боржником у повному обсязі до підготовчого засідання суду.

Водночас особливі підстави містить розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, який було доповнено п. 1-6 згідно із Законом України від 13.07.2023 № 3249-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану», що набрав чинності 29.07.2023.

Цим пунктом, зокрема, встановлено, що тимчасово, під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-ІХ, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, якщо боржник до проведення підготовчого засідання доведе господарському суду, що вимоги кредитора (кредиторів) не задоволені внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій.

Отже, у вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника пріоритетним (порівняно із з'ясуванням обґрунтованості заявлених кредитором грошових вимог до боржника та визначенням їх розміру) є дотримання законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, які є чинними на дату розгляду та вирішення судом відповідного питання.

У застосуванні наведеної норми п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ Верховний Суд виходить з того, що попри набрання відповідними змінами до КУзПБ чинності лише з 29.07.2023, цей пункт має ретроспективну дію, поширюючись на всі передбачені ним правовідносини та випадки стосовно відкриття провадження у справі про банкрутство.

Тобто норма п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ є окремим застереженням стосовно порядку та календарного періоду її застосування та поширення на правовідносини в часі.

Тому заборона за п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ поширюється і на ті правовідносини та випадки, що відбулися до набрання цією нормою чинності з 29.07.2023, оскільки передбачені нею обставини / події (початок збройної агресії проти України, перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до визначеного законом переліку тощо)

як причини, за яких вимоги кредитора (кредиторів) не могли бути задоволені боржником, сталися до моменту врегулювання цих правовідносин відповідним законом з 29.07.2023.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про доведення боржником факту перебування його майнового комплексу в місті Краматорську – на території, на якій ведуться (велися) бойові дії в розумінні п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

Дослідивши надані боржником докази, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що майновий комплекс та виробничі потужності боржника, розташовані у місті Краматорську, зазнали значних пошкоджень у результаті ворожих обстрілів, господарська діяльність боржника належним чином не ведеться, що зумовило неможливість виконання договірних зобов'язань перед кредитором – Товариством.

КГС ВС зауважив, що норма п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ не містить інших умов та підстав для її застосування, окрім тих, що в ній наведені, а тому її застосування не залежить від строків виникнення у боржника боргу, що став підставою для звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство (до / після початку збройної агресії російської федерації проти України).

Отже, установивши фактичні обставини щодо неможливості виконання договірних зобов'язань боржником перед Товариством саме внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, а також факт перебування майнового комплексу боржника на території, на якій ведуться (велися) бойові дії, суди попередніх інстанцій правомірно відмовили у відкритті провадження у справі про банкрутство на підставі п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

З огляду на зазначене КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.05.2024 у справі № 905/507/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118922282>.

1.5. Про недійсність правочинів купівлі-продажу цінних паперів за позовом особи, що не є стороною цих правочинів, у межах справи про банкрутство боржника

Обставини дійсності / недійсності правочинів, на підставі яких було передано векселі, не впливають на дійсність / недійсність векселів як цінних паперів та не переривають індосаментний ряд. Сам по собі факт укладення оспорюваних договорів купівлі-продажу цінних паперів, за якими цінні папери перейшли від однієї особи до іншої, не є втручанням у майнову сферу боржника, оскільки зміст зобов'язання, яке виникло та ґрунтується на векселях, не змінюється

КГС ВС розглянув касаційну скаргу АТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» у справі за позовом цього товариства до ПрАТ «Бориспільський автозавод», ТОВ «Київська правова група» та інших про визнання недійсними договорів купівлі-продажу цінних паперів ПрАТ «Бориспільський автозавод». Справу розглянуто в межах справи про банкрутство ПрАТ «Бориспільський автозавод» за заявою ТОВ «Київська правова група».

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Як встановлено судами попередніх інстанцій, кредитор боржника у цій справі оспорує договори купівлі-продажу цінних паперів, які укладені одним із кредиторів боржника, а саме ТОВ «Київська правова група», з фізичними та юридичними особами (ОСОБА_1, ТОВ «Маритен», ТОВ «Континентмаш», ТОВ «Сімббуд») і предметом яких є прості векселі, емітовані боржником та іншими юридичними особами у період з 2005 року до 2014 року. При цьому боржник – ПрАТ «Бориспільський автозавод» не є стороною оспорюваних договорів.

Позивач стверджує, що оспорювані правочини мають бути визнані судом недійсними за приписами п. 6 ч. 1 ст. 3, ч. 3 та ч. 6 ст. 13, ст. 203, 215, 234 ЦК України, оскільки вони мають ознаки фродаторного та фіктивного правочину.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні позовних вимог відмовлено повністю.

Суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновків, що оспорювані правочини не можна кваліфікувати як фіктивні і вони не мають ознак фродаторного правочину, тобто такого, що вчинений боржником на шкоду кредиторам.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом касаційного перегляду у цій справі стало питання щодо наявності / відсутності підстав для визнання недійсними правочинів купівлі-продажу цінних паперів за позовом особи, що не є стороною цих правочинів, у межах справи про банкрутство боржника.

Згідно зі ст. 16 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі (далі – Уніфікований закон) власник переказного векселя вважається його законним держателем, якщо його право на вексель базується на безперервному ряді індосаментів, навіть якщо останній індосамент є бланковим.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що усі векселі, які є предметом оспорюваних договорів та були підставою кредиторських вимог ТОВ «Київська правова група» до боржника, містять безперервний ряд індосаментів, а тому ТОВ «Київська правова група» є їх законним держателем відповідно до ст. 16 Уніфікованого закону, що також зазначено в оскаржуваних судових рішеннях.

За таких обставин, враховуючи правову природу векселя як цінного папера та особливості його передачі шляхом індосаменту, КГС ВС погодився з висновком судів попередніх інстанцій про те, що обставини дійсності / недійсності правочинів, на підставі яких було передано векселі, не впливають на дійсність / недійсність векселів як цінних паперів та не переривають індосаментний ряд.

Щодо доводів скаржника як підстав фродаторності спірних правочинів купівлі-продажу цінних паперів про те, що спірні договори були укладені у період, коли ПрАТ «Бориспільський автозавод» мав невиконане зобов'язання перед банком з повернення кредиту, боржник видав векселі без згоди банку, а пов'язана з боржником особа (ТОВ «Київська правова група») набула права вимоги до боржника на підставі таких простих векселів, КГС ВС зазначив, що судами встановлено, що боржник – ПрАТ «Бориспільський автозавод» не є стороною оспорюваних договорів, участі в їх укладенні та виконанні не брав.

Сам по собі факт укладення оспорюваних договорів купівлі-продажу цінних паперів, за якими векселі перейшли від однієї особи до іншої, не є втручанням у майнову сферу боржника, оскільки зміст зобов'язання, яке виникло та ґрунтується на векселях, не змінюється.

Законний векселедержатель не зобов'язаний доводити наявність і дійсність своїх прав за векселем, вони вважаються наявними і дійсними. Доведення протилежного – обов'язок особи, якій пред'явлено вимогу за векселем.

Доводи скаржника щодо необхідності з'ясування економічної доцільності спірних правочинів, реальності операцій та наслідків таких правочинів, невідповідності ціни продажу простих векселів їх номінальній вартості та здійснення розрахунків між сторонами спірних договорів тощо як підстави фrawdаторності спірних договорів не спростовують встановленої судами обставини, що ТОВ «Київська правова група» є законним держателем векселів відповідно до ст. 16 Уніфікованого закону на підставі безперервного ряду індосаментів.

Натомість доводи банку щодо наявності ознак фrawdаторності спірних договорів, а також безтоварності векселів фактично зводяться до спростування прав та обов'язків, які виникають із самого векселя, а не з оспорюваних договорів купівлі-продажу, та до заперечення грошових вимог ТОВ «Київська правова група» до боржника, які вже були розглянуті в межах справи про банкрутство.

Водночас щодо аргументу скаржника про порушення його прав як кредитора боржника наявністю визнаних кредиторських вимог ТОВ «Українська правова група» КГС ВС зазначив, що сама по собі наявність певних грошових вимог у іншого кредитора до боржника не може автоматично свідчити про фrawdаторність правочинів, вчинених таким кредитором, і такі обставини мають бути доведені в загальному порядку, з урахуванням вимог ст. 74–79 ГПК України.

Ураховуючи встановлені судами такі обставини: оспорювані правочини вчинені без участі боржника, без його вольових дій; в результаті їх укладення та виконання не відбулося виведення активів боржника, тобто відчуження майна і свідомого погіршення майнового становища боржника з метою уникнення відповідальності перед кредиторами, а також збільшення ліквідаційної маси боржника, – суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованих висновків про відсутність підстав для визнання спірних правочинів недійсними як фrawdаторних. Водночас судами правильно застосовано висновки ВС щодо встановлення ознак фіктивності та фrawdаторності правочинів.

З огляду на зазначене КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.05.2024 у справі № 911/248/21 (911/2367/22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119227383>.

2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством

2.1. Про визнання позначення загальноновживаним

КГС ВС у спорі про визнання позначення загальноживаним щодо питання відомості торговельної марки та статусу добре відомої торговельної марки врахував правову позицію, викладену в постанові ВП ВС від 17.04.2024 у справі № 910/13988/20, згідно з якою визнання торговельної марки добре відомою на певну дату є встановленням юридичного факту, який у позовному провадженні в змагальному процесі є необхідним для задоволення позову до конкретного порушника. Таке визнання не має обов'язкового значення для осіб, які не є сторонами у справі

КГС ВС розглянув касаційні скарги Товариства_3 та Товариства_2 у справі за позовом Товариства_1 до Товариства_2 та УКРНОІВІ про припинення дії свідоцтва України № Інформація_1 на знак для товарів і послуг внаслідок визнання позначення, що охороняється цим свідоцтвом, загальноживаним щодо товару класу 30 МКТП «морозиво»; зобов'язання УКРНОІВІ внести зміни до Державного реєстру свідоцтв України на знак для товарів і послуг щодо припинення дії зазначеного свідоцтва та опублікувати оголошення про це в офіційному бюлетені «Промислова власність».

Третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідачів – Товариство_3.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Суди розглядали справу неодноразово.

Суд першої інстанції рішенням, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, позов задовольнив частково: припинив дію свідоцтва України № Інформація_1 у частині товарів 30 класу МКТП «морозиво», а саме «вершкове морозиво в шоколадній глазурі або ароматизованому покритті», у зв'язку з перетворенням його в загальноживане позначення після подання Товариством_4 заявки від 22.02.1999; зобов'язав УКРНОІВІ здійснити відповідні дії. У задоволенні інших позовних вимог відмовлено.

Одним з аргументів відповідача – Товариства_2 у спорі була наявність рішення Комінтернівського районного суду м. Харкова від 22.05.2015 у справі № 641/2870/15-ц, згідно з яким визнано знак для товарів і послуг «КАШТАН» добре відомим в Україні щодо товару «морозиво» із 30 класу МКТП з 16.04.2001, та рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 19.11.2015 у справі № 760/18843/15-ц, яким також визнано знак для товарів і послуг «КАШТАН» добре відомим в Україні щодо товару 30 класу МКТП «морозиво» станом на 29.09.2000 на ім'я Товариства_5 (не відповідає назві відповідача у справі).

При цьому в жодній із цих справ позивач у справі № 910/6518/19 стороною не був.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС у питанні відомості торговельної марки та статусу добре відомої торговельної марки врахував правову позицію, викладену ВП ВС у постанові від 17.04.2024 у справі № 910/13988/20, та зазначив:

визнання торговельної марки добре відомою Апеляційною палатою або судом не є способами набуття прав на торговельну марку. Вони також мають різне юридичне значення;

визнання торговельної марки добре відомою на певну дату є встановленням юридичного факту, який у позовному провадженні у змагальному процесі є необхідним для задоволення позову до конкретного порушника. Таке визнання не має значення *erga omnes*, тобто обов'язкового значення для осіб, які не є сторонами у справі. Рішенням господарського суду в позовному провадженні вирішується спір між його сторонами, суд ухвалює його в результаті розгляду справи на засадах, серед іншого, диспозитивності і змагальності, що передбачає право сторони визнавати вимоги іншої сторони і стверджувати нею обставини, внаслідок чого суд обмежений у встановленні обставин *ex officio*, зокрема й обставин, які свідчать про відомість марки або спростовують це. Водночас у цій справі з огляду на предмет спору суди попередніх інстанцій дійшли заснованого на законі висновку про те, що позовні вимоги у цій справі стосуються конкретного об'єкта права інтелектуальної власності, а саме торговельної марки «КАШТАН», яка діє на підставі свідоцтва України № Інформація_1.

У зазначеному контексті КГС ВС звернув увагу на те, що рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 19.11.2015 у справі № 760/18843/15-ц, на яке посилаються скарги, не стосувалося спору між сторонами у цій справі та позивач не був стороною у справі № 760/18843/15-ц.

Рішення судів попередніх інстанцій у справі не суперечать позиції, викладеній у постанові ВП ВС від 17.04.2024 у справі № 910/13988/20.

За результатами касаційного провадження у задоволенні касаційних скарг відмовлено, а оскаржувані судові рішення залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.05.2024 у справі № 910/6518/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119470199>.

2.2. Щодо предмета та кола доказування у справі про зобов'язання виконати рішення АМКУ

Суд не наділений повноваженнями втручатися у вільний розсуд (дискрецію) АМКУ поза межами перевірки за критеріями, визначеними у ст. 19 Конституції України та ст. 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

Завдання правосуддя полягає не у забезпеченні ефективності державного управління, а в гарантуванні дотримання вимог права, інакше порушується принцип розподілу влади. Принцип розподілу влади не допускає надання суду адміністративно-дискреційних повноважень: єдиним критерієм здійснення правосуддя є право. Тому завданням суду є контроль за легітимністю прийняття рішень. Суд не може підміняти інший орган державної влади та перебирати на себе повноваження щодо вирішення питань, які законодавством віднесені до компетенції цього органу.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» та ГПК України не містять норм, які б надавали господарським судам під час розгляду справ про зобов'язання відповідача виконати рішення АМКУ, яке є чинним, не скасовано / не визнано недійсним та є обов'язковим до виконання за приписами ст. 56 цього Закону, право розглядати питання, які стосуються наявності / відсутності можливості виконання

відповідачем в антимонопольній справі рішення АМКУ, зважаючи на обставини, які він наводить як підтвердження неможливості виконання такого рішення

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Міністерства у справі за позовом АМКУ про зобов'язання Міністерства виконати рішення АМКУ.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Згідно з рішенням АМКУ Міністерство зобов'язане вчинити дії щодо припинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції, встановленого в цьому рішенні.

Міністерству було надіслано рішення АМКУ, яке було оскаржене ним до суду. Рішення суду першої інстанції, яким відмовлено у визнанні незаконним та скасуванні рішення АМКУ, набрало законної сили.

Отже, рішення АМКУ є законним і згідно із ч. 2 ст. 56 Закону України «Про захист економічної конкуренції» та ст. 22 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» – обов'язковим до виконання.

Відповідач рішення АМКУ не виконав, проте він надіслав АМКУ звернення про роз'яснення його виконання. Позивач запропонував Міністерству самостійно визначити спосіб виконання зобов'язань, встановлених у рішенні АМКУ.

Суб'єкт господарювання, якого зобов'язали припинити порушення законодавства про захист економічної конкуренції, має самостійно визначитися із шляхом (способами) такого припинення відповідно до закону.

Місцевий господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задовольнив.

Суди попередніх інстанцій зазначили, що у спорі про виконання чинного рішення АМКУ не мають значення мотиви та причини його невиконання відповідачем, оскільки вони жодним чином не можуть вплинути на факт чинності рішення АМКУ та обов'язковість його виконання.

ОЦІНКА СУДУ

Ураховуючи зміст позовних вимог у цій справі та спірні правовідносини, розгляд судами справи про визнання незаконним і скасування рішення АМКУ, предметом розгляду та дослідження у цьому випадку можуть бути виключно обставини, пов'язані з фактичним виконанням або невиконанням Міністерством резолютивної частини рішення АМКУ, з огляду на чинність такого рішення та обов'язковість його виконання.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» та ГПК України не містять норм, які надавали б господарським судам під час розгляду справ про зобов'язання відповідача виконати рішення АМКУ, яке є чинним, не скасовано / не визнано недійсним та є обов'язковим до виконання за приписами ст. 56 цього Закону, право розглядати питання, що стосуються наявності / відсутності можливості виконання відповідачем в антимонопольній справі рішення АМКУ, зважаючи на обставини, які він наводить як підтвердження неможливості виконання такого рішення.

Суд не наділений повноваженнями втручатися у вільний розсуд (дискрецію) АМКУ поза межами перевірки за критеріями, визначеними у ст. 19 Конституції України та ст. 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

Завдання правосуддя полягає не у забезпеченні ефективності державного управління, а в гарантуванні дотримання вимог права, інакше порушується принцип розподілу влади. Принцип розподілу влади не допускає надання суду адміністративно-дискреційних повноважень: єдиним критерієм здійснення правосуддя є право. Тому завданням суду є контроль за легітимністю прийняття рішень. Суд не може підмінити інший орган державної влади та перебирати на себе повноваження щодо вирішення питань, які законодавством віднесені до компетенції цього органу.

КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.05.2024 у справі № 910/7898/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1190994>.

3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

3.1. Арешт корпоративних прав як спосіб забезпечення позову до їхнього бенефіціарного власника. Підняття корпоративної завіси

З огляду на складний комплекс відносин, що склалися в межах групи компаній Ferrexpo, до якої входили як резиденти, так і нерезиденти України і майно якої знаходилося як в Україні, так і за кордоном, та на те, що відповідач є громадянином України і має постійне місце проживання в Україні, відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право» особистим законом вважається право держави, громадянином якої він є.

Статус відповідача як кінцевого бенефіціарного власника, контролера корпоративних прав, щодо яких він не є власником, вважається достатнім для вжиття заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на такі корпоративні права.

Підставами для застосування доктрини «підняття корпоративної завіси» можуть бути зловживання корпоративною структурою для уникнення виконання своїх зобов'язань, зокрема й щодо відшкодування завданої шкоди, фактичне управління активами групи компаній як власними

КГС ВС розглянув касаційні скарги Компанії_1, Товариств_1, 2, 3 (третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача) на постанову суду апеляційної інстанції та ухвалу місцевого господарського суду про забезпечення позову у справі за позовом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) до ОСОБИ_1 про відшкодування завданої банку шкоди (збитків).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Фонд звернувся до суду із заявою про забезпечення позову, в якій просив накласти арешт на корпоративні права українських юридичних осіб, які на праві власності належали компаніям-нерезидентам, і заборонити відчуження корпоративних прав іноземних юридичних осіб, які належали іншим іноземним юридичним особам.

Заява обґрунтована тим, що невжиття заходів забезпечення позову може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду у зв'язку з недобросовісною поведінкою відповідача, яка полягає в приховуванні активів.

Суд першої інстанції рішенням, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, заяву задовольнив повністю.

Судові рішення мотивовані тим, що у цій справі між сторонами виник спір щодо існування у відповідача обов'язку зі сплати значної суми коштів для покриття збитків кредиторів банку, що перебуває в процедурі ліквідації, проте відповідачем протягом тривалого часу вчинялися дії з метою приховування факту володіння належним йому майном, за рахунок якого можна виконати рішення суду у цій справі у випадку задоволення позовних вимог. Беручи до уваги викладені заявником доводи та надані на їх підтвердження докази, врахувавши наявність зв'язку між заявленими позивачем заходами забезпечення позову у вигляді накладення арешту на корпоративні права, які опосередковано належать відповідачу, та заборони відчужувати такі корпоративні права, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку про наявність підстав для задоволення заяви про забезпечення позову в повному обсязі.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до ч. 5 ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у разі виявлення шкоди (збитків), завданої банку, Фонд звертається з вимогою про відшкодування на його користь шкоди (збитків), завданої банку, до: пов'язаної з банком особи та/або іншої особи, рішеннями, діями (в тому числі вчиненими правочинами, операціями, укладеними договорами) та/або бездіяльністю якої завдано шкоди (збитків) банку; пов'язаної з банком особи; іншої особи, яка внаслідок таких рішень, дій (в тому числі правочинів, операцій, договорів) або бездіяльності прямо чи опосередковано отримала майнову вигоду.

КГС ВС зазначив, що між сторонами існує спір щодо наявності у відповідача обов'язку з відшкодування шкоди (збитків) у грошовій формі. Виконання в майбутньому судового рішення у справі в разі задоволення позовних вимог безпосередньо пов'язано з обставинами наявності у відповідача присуджених до стягнення сум.

Суди попередніх інстанцій, оцінивши доводи сторін та наявні у матеріалах справи докази, зазначили, що позивач надав суду сукупність належних і допустимих доказів, аналіз яких свідчить про недобросовісну поведінку відповідача, яка полягає у приховуванні активів, порушенні зобов'язань з декларування майна, відчуженні активів контрольованих відповідачем компаній, невиконанні законних вимог Фонду про розкриття інформації щодо належних відповідачу активів, переховуванні від слідства.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що відповідачі не спростували доводів про існування достатньо обґрунтованого припущення, що невжиття заходів забезпечення позову може істотно ускладнити або унеможливити виконання судового рішення у цій справі і майно, на яке заявник просив накласти арешт, може зникнути та/або зменшитись за кількістю, і, відповідно, про необхідність вжиття заходів забезпечення позову.

При цьому КГС ВС зауважив, що суди попередніх інстанцій обґрунтовано застосували до спірних відносин право України.

У цій справі позов пред'явлено Фондом до громадянина України – ОСОБА_1 про стягнення збитків, які було ним завдано як контролером (власником істотної участі українського банку «Фінанси та кредит»). Місцем завдання збитків є територія України. Утім, для забезпечення позову Фонд просив накласти арешт на корпоративні права українських юридичних осіб, що на праві власності належали компаніям-нерезидентам, і заборонити відчуження корпоративних прав іноземних юридичних осіб, які належали іншим іноземним юридичним особам, мотивуючи це тим, що ОСОБА_1 є бенефіціарним власником цих корпоративних прав.

Отже, вирішуючи питання про вжиття заходів забезпечення, суд розглядав складний комплекс відносин, що склалися в межах групи компаній Ferrexpro, до якої входили як резиденти, так і нерезиденти України і майно якої знаходилося як в Україні, так і за кордоном.

Відповідно до ч.1 ст. 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є.

Згідно із ч.1 ст. 25 зазначеного Закону особистим законом юридичної особи вважається право держави місцезнаходження юридичної особи.

Суди встановили, що ОСОБА_1 на дату подання позову та постановлення ухвали про забезпечення позову є громадянином України і має постійне місце проживання в Україні.

Верховний Суд відмітив, що у Високому суді Англії та Уельсу у справі № FL-2021-000002 за позовом банку та Фонду до ОСОБА_1, FROLD PROJECT LTD, EASTROAD COMMERCE LTD, FORTMAN SHIPPING UK LTD, ОСОБА_2 (рішення Високого Суду Англії та Уельсу від 21.09.2021) ОСОБА_1 висувала низку заперечень щодо британської юрисдикції спору, які були враховані судом. Саме її представники звертали увагу англійського суду на те, що існує значна кількість чинників щодо зв'язку з Україною, зокрема те, що відповідач є громадянином України, який хоча й тимчасово проживає в Дубаї, але зазвичай живе в Україні, де має постійне помешкання. Вони наголошували на тому, що відповідач окремо зобов'язався підпорядкуватися юрисдикції судів України.

При цьому відповідач – ОСОБА_1 не подав жодного доказу, який би доводив, що його особистий закон не визначається правом України.

Оскільки перед судом на стадії ухвалення рішення про забезпечення позову постало питання про застосування вибору права при визначенні відносин ОСОБА_1 з цілою групою компаній, які розкидані по різних юрисдикціях, то обґрунтованим можна вважати підхід судів попередніх інстанцій, які застосували до цих правовідносин при визначенні статусу ОСОБА_1 як кінцевого бенефіціарного власника та контролера групи компаній право України як таке, що найбільш тісно пов'язане із цими правовідносинами. Дійсно, суди попередніх інстанцій детально не аргументували вибір права і не послалися на відповідні колізійні норми. Утім, це не призвело до помилкового результату. Верховний Суд вважає посилення судів саме на норми права України правильним вибором права, яке підлягає застосуванню.

Отже, КГС ВС дійшов висновку, що суди попередніх інстанцій обґрунтовано застосували законодавство України при визначенні статусу ОСОБА_1 як кінцевого

бенефіціарного власника і до відносин у межах групи компаній Ferrexpo, адже за всіма обставинами правовідносини мають більш тісний зв'язок з правом України, ніж з правом будь-якої іншої країни.

КГС ВС звернув увагу на те, що положеннями ч. 3 ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» сторонам надано повноваження подавати документи, що підтверджують зміст норм права іноземної держави, на які вони посилаються на обґрунтування своїх вимог або заперечень, іншим чином сприяти суду чи іншому органу у встановленні змісту цих норм. Проте скарги не зазначили, законодавство якої саме країни і які саме норми цього законодавства, на їх думку, мають бути застосовані до спірних правовідносин та до яких саме.

КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій не вирішували питання (спір) щодо права власності на майно іноземних компаній, не визначали їхнього правового статусу, вони лише оцінили докази позивача, якими підтверджується здійснення ОСОБА_1 контролю щодо ланцюжка пов'язаних компаній і вважали такі докази достатніми для накладення арешту та встановлення заборон на відчуження відповідних корпоративних прав у межах групи компаній Ferrexpo.

Отже, ВС вважає, що доводи скаргників про необхідність застосування судами попередніх інстанцій норм іноземного права до спірних відносин та їх встановлення офіційним шляхом у порядку, передбаченому ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право», не ґрунтуються на приписах чинного законодавства.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій про поширення на спірні правовідносини норм законодавства України.

При цьому КГС ВС зазначив, що у виключних випадках позов може бути забезпечений шляхом накладення арешту / заборони відчуження корпоративних прав (акцій, часток тощо), щодо яких відповідач є кінцевим бенефіціарним власником.

За усталеною судовою практикою, на яку звертають увагу скарги, термін «належать» означає належність на праві власності, яке визначається відповідно до статей 316–319 ЦК України і не регулюється Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Суди попередніх інстанцій встановили, що ОСОБА_1 не є власником корпоративних прав, щодо яких вжито заходи забезпечення, однак вважали, що його статус кінцевого бенефіціарного власника, контролера таких активів є достатнім для вжиття таких заходів.

При цьому українськими судами широко використовується доктрина «підняття корпоративної завіси» у справах, де особа використовує складні корпоративні структури для уникнення відповідальності і особа та її учасник, по суті, становлять єдине ціле, їх інтереси неможливо розмежувати, з метою досягнення справедливого результату (застосування загальних засад цивільного права, передбачених ст. 3 та ст. 13 ЦК України – розумності, справедливості, заборони зловживання правом).

Водночас чинне законодавство не містить норм загального характеру, які б регулювали «підняття корпоративної завіси» між учасником та юридичною особою (частково такі положення включені до спеціального законодавства – Закон України

«Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», КУзПБ). Отже, для визначення випадків, коли судом може застосовуватися ця доктрина, необхідно звернутися до доктринальних джерел та судової практики.

Підняття корпоративної завіси означає, що майно, права та обов'язки, що належать певній юридичній особі, розглядаються як майно, права та обов'язки іншої особи, найчастіше її учасників, керівників або інших компаній групи. Особливістю цієї доктрини є відсутність виключного переліку випадків або умов, за яких правосуб'єктність юридичної особи може не братися до уваги. Суд не визнає правосуб'єктність юридичної особи лише у конкретному спорі і лише у певних правовідносинах, оскільки це потрібно для досягнення справедливого та розумного вирішення спору, при цьому сама юридична особа не припиняє своє існування.

Підставами для застосування доктрини «підняття корпоративної завіси» може бути зловживання корпоративною структурою для уникнення виконання своїх зобов'язань, зокрема й щодо відшкодування завданої шкоди, та фактичне управління активами групи компаній як власними.

ВС зазначив, що встановлені судами попередніх інстанцій обставини справи були достатніми для зворотного підняття судами корпоративної завіси щодо групи компаній Ferrexpo, а саме застосування заходів забезпечення у вигляді заборони відчуження корпоративних прав компаній та товариств групи, що перебували під контролем відповідача як кінцевого бенефіціарного власника.

ВС також узяв до уваги ту обставину, що заявлений розмір позовних вимог (розмір завданих, на думку позивача, збитків) є безпрецедентним, він в десятки разів перевищує розмір збитків, який стягував чи стягує Фонд з колишніх керівників / пов'язаних осіб банків у інших подібних справах, а позовні вимоги Фонду виглядають як достатньо обґрунтовані (не є вочевидь безпідставними, чого достатньо при вирішенні питання щодо вжиття заходів забезпечення).

Отже, у цій справі підняття корпоративної завіси відбулося через те, що корпоративні права групи компаній Ferrexpo на момент звернення Фонду із відповідною заявою про забезпечення позову, по суті, були єдиним активом, яким позивач володів публічно, відкрито (інформація була наявна у відкритому доступі).

ВС зауважив, що вжиті судами заходи забезпечення не стосувалися усього майна компаній, що входять до групи Ferrexpo. Заборона відчуження та арешт накладено виключно на корпоративні права тих компаній, кінцевим бенефіціарним власником яких є відповідач.

Акції та частки у статутному капіталі є особливим майном, на що неодноразово вказував ВС. Вартість корпоративних прав будь-якого товариства зумовлена вартістю його активів. Якщо товариство з метою уникнення відповідальності відчужує всі свої активи, то його корпоративні права повністю втрачають свою ринкову вартість.

У справі суди попередніх інстанцій виходили із презумпції, що будь-яка із компаній групи Ferrexpo як власник у будь-який момент може реалізувати належні їй корпоративні права, має можливість у будь-який момент розпорядитися своїм майном (відчужити, подарувати), діючи відповідно до вказівок відповідача ОСОБА_1

як кінцевого бенефіціарного власника. Тому суди попередніх інстанцій обґрунтовано встановили заборону відчуження (арешт) на корпоративні права всіх компаній групи, які пов'язані між собою ланцюжком володіння. По суті, шляхом підняття корпоративної завіси судами був встановлений арешт саме на корпоративні права, які належали ОСОБА_1 як контролеру, кінцевому бенефіціарному власнику цих компаній, тобто на активи самого ОСОБА_1, який є відповідачем у справі, а не на все майно компаній групи (належні їм кошти на рахунках, нерухомість, товари в обороті, незавершене виробництво, права вимоги, права інтелектуальної власності тощо).

З огляду на викладене КГС ВС погодився з висновками про те, що накладений судом арешт стосується саме корпоративних прав відповідача у справі – ОСОБА_1 як кінцевого бенефіціарного власника цих прав.

Щодо співмірності заходів забезпечення позову КГС ВС зазначив, що позивач довів, що загальна вартість акцій, щодо яких він просив застосувати суд заходи забезпечення позову, є співмірною із сумою, стягнення якої є предметом цього спору – 45 979 796 953,50 грн. При цьому ані відповідач, ані скаржник не довели недоцільності чи неспівмірності заходів забезпечення позову, вжиття яких просив у суду позивач, незважаючи на те, що процесуальний обов'язок доведення зазначених обставин покладається саме на відповідача.

За результатами касаційного провадження касаційні скарги залишено без задоволення, а постанову суду апеляційної інстанції та ухвалу суду першої інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.01.2024 у справі № 910/268/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118788147>.

3.2. Щодо відсутності у звільненого директора права представляти інтереси підприємства шляхом подання позову про визнання незаконним рішення обласної ради про припинення підприємства

Звільнений директор не наділений повноваженнями звертатися до суду з позовною заявою, спрямованою на захист прав та законних інтересів підприємства. При цьому підприємство, зважаючи на його процесуальне право та дієздатність, не позбавлене права звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав або інтересів шляхом подання відповідної позовної заяви з обґрунтуванням підстав такого звернення і викладенням своїх вимог щодо предмета спору та їх обґрунтування

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Особа_1 у справі за позовом скаржника до обласної ради, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – КП «Готель «Україна» обласної ради (далі – Підприємство), про визнання незаконним та часткове скасування рішення про ро припинення КП «Готель Україна» обласної ради шляхом приєднання до КП «Універс» обласної ради.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідно до статуту Підприємство входить до складу об'єктів спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Запорізької області та є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним Запорізькій обласній раді.

Запорізька обласна рада прийняла рішення, яким вирішила, зокрема: припинити Підприємство шляхом приєднання до КП «Універс» обласної ради; визначити КП «Універс» обласної ради правонаступником майна та усіх прав і обов'язків Підприємства; попередити ОСОБА_1 – директора підприємства відповідно до ст. 49-2 КЗпП України про його наступне вивільнення та звільнення у зв'язку з припиненням Підприємства шляхом приєднання до КП «Універс» обласної ради; уповноважити відділ трудових відносин управління з питань соціально-економічного розвитку та бюджету виконавчого апарату обласної ради попередити ОСОБА_1 – директора підприємства про його подальше звільнення за п. 1 ст. 40 КЗпП України, доручивши голові обласної ради (особі, що здійснює її повноваження) підписати відповідне персональне повідомлення в редакції, яка додається; звільнити ОСОБА_1 відповідно до п. 1 ст. 40 КЗпП України 27.05.2022; встановити, що у разі відсутності ОСОБА_1 27.05.2022 на роботі з підстав тимчасової втрати працездатності, перебування у відпустці тощо датою звільнення ОСОБА_1 з посади директора підприємства, припинення з ним трудових відносин вважати перший робочий день після поновлення працездатності, закінчення відпустки тощо.

Не погоджуючись із цим рішенням, ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом про визнання незаконним та часткове скасування рішення про припинення КП «Готель Україна» шляхом приєднання до КП «Універс» обласної ради.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позову відмовлено з тих підстав, що позов фактично подано не на захист прав позивача, а на захист третьої особи.

ОЦІНКА СУДУ

Позивач, обґрунтовуючи заявлені позовні вимоги, посилається на те, що оскаржуване рішення обласної ради порушує права та законні інтереси Підприємства, тобто позовна заява спрямована на захист прав та законних інтересів Підприємства, а не самого позивача.

КГС ВС погодився з висновками суду першої інстанції про недоведеність позивачем, що на момент подання позову він мав право представляти інтереси Підприємства, враховуючи, що був звільнений з посади директора. При цьому підприємство, зважаючи на його процесуальне право та дієздатність, не було позбавлене права звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав або інтересів шляхом подання відповідної позовної заяви з обґрунтуванням підстав такого звернення і викладенням своїх вимог щодо предмета спору та їх обґрунтування.

Водночас Підприємство не підтримує поданий позов та вважає, що оскаржуване рішення не порушує його права та законні інтереси.

Попередніми судовими інстанціями встановлено, що позивач, обґрунтовуючи порушення оскаржуваним рішенням його прав, у позовній заяві посилався лише

на позбавлення рішенням обласної ради прав виконувати трудові обов'язки як директора підприємства.

Пунктом 8 рішення Запорізька обласна рада вирішила звільнити позивача – директора Підприємства відповідно до п. 1 ст. 40 КЗпП України 27.05.2022, підстава: п. 1 ст. 40 КЗпП України, тобто у зв'язку з ліквідацією Підприємства.

Матеріалами справи встановлено, що в провадженні районного суду міста Запоріжжя перебуває цивільна справа за позовом ОСОБА_1 до Запорізької обласної ради, Підприємства про визнання незаконним та скасування п. 8 рішення обласної ради, поновлення ОСОБА_1 на посаді та стягнення на користь ОСОБА_1 середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Тобто позивач подав окремий позов, спрямований саме на захист своїх прав як звільненого працівника, до районного суду міста Запоріжжя, за яким було відкрито провадження у справі № 334/2260/22. У зв'язку із цим ухвалою господарського суду у справі № 908/933/22 залишено без розгляду позов у частині оскарження п. 8 рішення обласної ради.

КГС ВС зауважив, що суди, встановивши всі обставини справи, дійшли обґрунтованого висновку, що позивач не довів суду наявності у нього порушеного права, за захистом якого він звернувся із цим позовом, тоді як в частині оскарження п. 8 рішення обласної ради (яким і обґрунтовано порушення прав позивача), з урахуванням залишення без розгляду позову у справі № 908/933/22, суди правомірно зазначили про відсутність правових підстав для задоволення позову.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, постанову суду апеляційної інстанції та рішення суду першої інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.04.2024 у справі № 908/933/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118721247>.

3.3. Про визнання недійсним договору купівлі-продажу (відступлення) часток у статутному капіталі ТОВ, укладеного одним із подружжя без згоди іншого з подружжя

Презумпція розпорядження спільним майном одним із подружжя за згодою другого із подружжя встановлена саме на користь добросовісного набувача прав на таке майно. Тому укладення одним із подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого із подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо суд встановить, що третя особа (контрагент за таким договором) діяла недобросовісно, зокрема знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності і той із подружжя, хто укладає договір, не отримав згоди на це другого із подружжя. Положення ч. 2 ст. 369 ЦК України та ч. 2 ст. 65 СК України з урахуванням п. 6 ст. 3 ЦК України спрямовані на захист прав саме добросовісного набувача, а в разі його недобросовісності договір може бути визнаний недійсним

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржниці до ОСОБА_2, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета

спору, на стороні відповідача – ТОВ «Фірма «Зов» (далі – ТОВ, Товариство), про визнання недійсним договору купівлі-продажу (відступлення) часток у статутному капіталі ТОВ, укладеного між чоловіком ОСОБА_1 (ОСОБА_4) та ОСОБА_2 .

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між ОСОБА_4 як продавцем та ОСОБА_2 як покупцем був укладений договір купівлі-продажу (відступлення) часток у статутному капіталі ТОВ (далі – договір, спірний договір), відповідно до умов якого продавець зобов'язується передати покупцеві 50 % часток вартістю 462,50 грн кожна у статутному капіталі Товариства, а Покупець – прийняти і оплатити ці п'ятдесят часток.

Згідно з п. 2.1 договору право власності на 50 часток у статутному капіталі Товариства переходить від продавця до покупця в момент укладення цього договору та складання акта приймання-передачі часток у статутному капіталі товариства, підписи продавця та покупця на якому нотаріально посвідчуються.

На виконання спірного договору між його сторонами був складений акт приймання-передачі часток у статутному капіталі Товариства, за яким продавець передав, а покупець прийняв 50 часток у статутному капіталі ТОВ, що становить 23 125,50 грн та відповідає 50 % голосів на загальних зборах учасників товариства.

ОСОБА_2 як єдиним учасником ТОВ 09.02.2023 були прийняті рішення про внесення змін до відомостей ЄДР щодо місцезнаходження, переліку засновників та кінцевого бенефіціарного власника ТОВ у зв'язку з проведенням адміністративної реформи та зі зміною складу учасників, про затвердження статуту ТОВ у новій редакції.

У квітні 2023 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 про визнання недійсним договору купівлі-продажу (відступлення) часток у статутному капіталі ТОВ, укладеного між ОСОБА_4 та ОСОБА_2, посилаючись на те, що спірний договір був укладений її чоловіком – ОСОБА_4 без її згоди як дружини на його укладення та розпорядження часткою в статутному капіталі зазначеного Товариства, що є спільною сумісною власністю подружжя.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, відмовив у задоволенні позовних вимог.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що позов про визнання недійсним договору купівлі-продажу (відступлення) часток у статутному капіталі ТОВ був заявлений ОСОБА_1, яка не є стороною спірного договору, а на дату його укладення була дружиною продавця за договором – ОСОБА_4.

Стаття 60 СК України, ст. 368 ЦК України встановлюють презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована, і один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того із подружжя, який її спростовує.

Яу зауважив КГС ВС, часткою в статутному капіталі товариства є сукупність корпоративних прав та обов'язків, пов'язаних з участю особи в товаристві, серед яких – право на управління товариством, право на отримання частини прибутку від

діяльності товариства, а також право на отримання частини майна товариства у разі виходу з нього учасника або розподілу майна товариства в процесі його ліквідації.

Право на частку в статутному капіталі вважається майновим та є різновидом майна в розумінні ст. 190 ЦК України.

Матеріалами справи встановлено, що на час внесення ОСОБА_4 до статутного капіталу ТОВ свого вкладу для формування своєї частки та на дату укладення спірного у цій справі договору вона перебувала в зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_1. При цьому в матеріалах справи немає доказів того, що внесені ОСОБА_4 до статутного капіталу ТОВ як її вклад кошти та майно належали їй на праві особистої приватної власності.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що внесені ОСОБА_4 до статутного капіталу ТОВ кошти та майно до моменту їх внесення як вклад до статутного капіталу цього Товариства були спільною сумісною власністю подружжя ОСОБА_4 та ОСОБА_1. Проте з моменту їх внесення до статутного капіталу ТОВ право власності на це майно перейшло до Товариства. Натомість об'єктом права приватної спільної сумісної власності подружжя стала частка ОСОБА_4 у статутному капіталі цього Товариства у розмірі 50 %, яка є різновидом майна в розумінні ст. 190 ЦК України.

КГС ВС відзначив, що суди попередніх інстанцій дійшли висновку про те, що у спірних правовідносинах позивачка не довела, а суд не встановив недобросовісності покупця та продавця при укладенні спірного правочину. Суд апеляційної інстанції на доповнення наведеного висновку зазначив, що самі по собі ті обставини, що відповідач був обізнаний про перебування позивачки у шлюбі з ОСОБА_4, не свідчать про те, що відповідач був обізнаний про відсутність згоди позивача на укладення договору.

Однак КГС ВС визнав, що висновок судів попередніх інстанцій про те, що позивачка не довела, а суд не встановив недобросовісності покупця та продавця при укладенні спірного правочину жодним чином не мотивований.

При цьому суди попередніх інстанцій не здійснили правової оцінки умов спірного договору щодо наявності в ньому відомостей про надання позивачкою як дружиною продавця за договором згоди на відчуження частки у статутному капіталі ТОВ як спільного сумісного майна подружжя. Суд апеляційної інстанції, обмежившись висновком про те, що сама по собі відсутність письмової згоди одного із подружжя на відчуження спільного сумісного майна не є достатньою підставою для визнання відповідного правочину недійсним, також не надав належної правової оцінки умовам спірного договору щодо наявності в ньому цих відомостей саме у сукупності з усіма іншими доводами позивачки, зокрема про те, що відповідач був обізнаний про перебування продавця за договором у шлюбі з позивачкою, з урахуванням того, що сама позивачка заперечує факт надання нею згоди на укладення спірного договору, а продавець за спірним договором помер та не може надати пояснень щодо цих обставин. Не надали суди також і оцінки доводам позивачки про те, що отримані продавцем за спірним договором кошти не були використані в інтересах сім'ї та їй взагалі не відомо, чи були вони отримані позивачем, а якщо були отримані, то чи в повному обсязі. Суди не з'ясували позицію відповідача щодо зазначених доводів,

не встановили, чи була здійснена оплата за спірним договором, в якому порядку та в якому розмірі.

Окрім того, суди не з'ясували, чи був дотриманий сторонами спірного договору погоджений в договорі порядок розрахунків, чи була здійснена та коли державна реєстрація за відповідачем права власності на 50 часток статутного капіталу ТОВ, не встановили, коли настав строк оплати за цим договором та чи був здійснений відповідачем розрахунок за цим договором, коли, в якій формі та в якому розмірі.

Водночас поза увагою судів залишилися і доводи позивачки про те, що визначена у спірному договорі його ціна не відповідає ринковій та є значно заниженою, а сам договір є економічно не вигідним як для продавця, так і для позивачки як співвласниці частки продавця (ОСОБА_4) у статутному капіталі ТОВ, що є предметом спірного договору. Суди не з'ясували, якими доводами та доказами відповідач доводить наявність у продавця за спірним договором (ОСОБА_4) згоди його дружини (ОСОБА_1) на укладення цього договору та відчуження частки ОСОБА_4 у статутному капіталі ТОВ.

КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли передчасного висновку про добросовісність відповідача як набувача за спірним договором та відсутність підстав для визнання недійсним спірного договору.

На думку КГС ВС, суди попередніх інстанцій, дійшовши висновку про те, що окреме заявлення вимоги про визнання недійсним виконаного / частково виконаного договору без заявлення вимоги про застосування наслідків його недійсності (реституції) є неефективним способом захисту, залишили поза увагою ту обставину, чи є взагалі можливим проведення у спірних правовідносинах, що склалися між сторонами у цій справі, реституції, зокрема з урахуванням того, що продавець за спірним договором помер. З огляду на викладене суди дійшли передчасного висновку про неефективність обраного позивачкою у цій справі способу захисту порушеного права.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу задоволено частково, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції скасовано, справу передано на новий розгляд.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.05.2024 у справі № 904/2132/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331504>.

3.4. Щодо необґрунтованості вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ як такого, що укладений під впливом помилки

Якщо покупець уклав договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ без отримання актуальної інформації щодо фінансового становища товариства, технічного стану його матеріальних активів, з'ясування реальної ринкової вартості частки, що придбавається за спірним договором, то це може свідчити про відсутність розумної обачливості у діях сторони договору та нереалістичних очікувань від правочину або про те, що такою інформацією позивач все ж таки володів, але приховує цей факт від суду або він мав іншу мету та інші мотиви при укладанні спірного правочину, аніж ті, про які заявив у позові до відповідача, і на момент укладення

спірного договору купівлі-продажу частки його взагалі не цікавив стан активів, якими володіло ТОВ.

Не має правового значення помилка щодо розрахунку одержання користі від вчиненого правочину, а помилка внаслідок власного недбальства, незнання закону чи неправильного його тлумачення однією зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним

КГС ВС розглянув касаційну скаргу компанії у справі за позовом скаржника до ОСОБИ_1 про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 (продавець) та компанія (покупець) уклали договір купівлі-продажу частки у розмірі 100 % статутного капіталу ТОВ.

Позивач, посилаючись на ст. 229 ЦК України, обґрунтував недійсність договору тим, що на момент укладення правочину він не знав і не міг знати про те, що олійноекстракційний завод, який є головним виробничим активом ТОВ, не відповідає заявленій потужності майжеудвічі та містить істотні недоліки, що значно зменшує його вартість та можливість повноцінного використання для здійснення підприємницької діяльності.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позовних вимог відмовив.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до ч. 1 ст. 229 ЦК України в редакції, чинній на момент укладення спірного договору, якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність або можливість використання за цільовим призначенням. Помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом.

Правочин, вчинений під впливом помилки, є оспорюваним і у разі встановлення судом певних обставин може бути визнаний недійсним. Водночас при вирішенні такого спору необхідно враховувати, що обставини, щодо яких помилилася сторона правочину, мають існувати саме на момент вчинення правочину. Особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним повинна довести на підставі належних і допустимих доказів, у тому числі письмових доказів, наявність обставин, які вказують на помилку – неправильне сприйняття нею фактичних обставин правочину, що вплинуло на її волевиявлення, дійсно було і має істотне значення. У разі якщо сторона спірного правочину була обізнана або не могла не бути обізнана стосовно обставин, щодо яких стверджує про наявність помилки, це виключає застосування норм ст. 229 ЦК України.

Помилка внаслідок власного недбальства, незнання закону чи неправильного його тлумачення однією зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним.

КГС ВС з огляду на встановлені у справі обставини зауважив: якщо позивач уклад договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ за ціною

280 000 000 грн (еквівалент 10 000 000 доларів США) без отримання актуальної інформації щодо фінансового становища товариства, технічного стану його матеріальних активів, з'ясування реальної ринкової вартості частки, що придбавається за спірним договором, то це може свідчити про відсутність розумної обачливості у діях сторони договору та нереалістичних очікувань від правочину або про те, що такою інформацією позивач все ж таки володів, але приховує цей факт від суду він мав іншу мету та інші мотиви при укладанні спірного правочину, аніж ті, про які заявив у позові до відповідача, і на момент укладення спірного договору купівлі-продажу частки його взагалі не цікавив стан активів, якими володіло ТОВ.

Підставою для таких висновків слугує те, що технічний аудит обстеження комплексу з переробки соняшнику, на якому ґрунтуються доводи відповідача, був замовлений орендарем – ТОВ після укладення ним договору оренди цього нерухомого майна, а не позивачем.

Не має правового значення помилка щодо розрахунку одержання користі від вчиненого правочину, а помилка внаслідок власного недбальства, незнання закону чи неправильного його тлумачення однією зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним.

КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про недоведення позивачем підстав, з якими закон пов'язує визнання правочинів недійсними, зокрема ненадання ним належних і допустимих доказів, що підтверджують факт помилки, внаслідок якої відбулося неправильне сприйняття покупцем фактичних обставин правочину, що вплинуло на його волевиявлення, а помилка внаслідок власного недбальства однієї зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.05.2024 у справі № 915/563/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118960970>.

3.5. Щодо застосування положень статей 692, 694 ЦК України у спорі про розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства у випадку, якщо повернення товару є неможливим внаслідок накладення арешту на корпоративні права для забезпечення кримінального провадження

Такий спосіб захисту як розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства, що вже виконаний продавцем, який передав товар (частку), і частково виконаний покупцем, який прийняв товар (частку), не спрямований на відновлення порушеного майнового права продавця, якщо повернення товару відповідно до ч. 4 ст. 694 ЦК України є неможливим у зв'язку з накладенням у межах кримінального провадження арешту на товар, та, відповідно, вважається неналежним способом захисту.

У цьому випадку способом захисту, який належним чином захистить право позивача, може бути позовна вимога про стягнення неотриманих коштів, тобто

застосування встановленого ч. 3 ст. 692 ЦК України способу захисту, який поновить порушене право позивача (продавця за договором)

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБИ_1 у справі за позовом скаржника до ОСОБИ_2 про розірвання укладеного сторонами договору купівлі-продажу частини частки в статутному капіталі Товариства_1, стягнення з (витребування з володіння) ОСОБИ_2 частини частки у статутному капіталі товариства, визначення розміру статутного капіталу товариства та визначення розміру частки учасника в товаристві.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позовні вимоги обґрунтовано нездійсненням відповідачем оплати придбаної частини частки у статутному капіталі Товариства_1 та заявлено на підставі ч. 4 ст. 694 ЦК України, відповідно до якої покупець має право вимагати повернення неоплаченого товару, проданого в кредит.

На час звернення позивача з позовною заявою у цій справі ухвалою Вищого антикорупційного суду України, яка набрала законної сили, накладено арешт на корпоративні права Товариства_1 як захід забезпечення кримінального провадження, в якому ОСОБА_2 є підозрюваною. Ухвалу постановлено з метою забезпечення можливої конфіскації майна у майбутньому.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою господарського суду, в задоволенні позову відмовлено.

Попередні судові інстанції зазначили, що в договорі не встановлено умов щодо продажу товару в кредит з відстроченням або розстроченням платежу, тому немає підстав для застосування приписів ч. 4 ст. 694 ЦК України. У цьому випадку застосуванню підлягають положення ч. 3 ст. 692 ЦК України. Позивач обрав неналежний спосіб захисту, внаслідок чого позовні вимоги не підлягають задоволенню.

ОЦІНКА СУДУ

За загальним правилом, у розумінні ч. 1 ст. 692 ЦК України обов'язок зі здійснення оплати товару за договором купівлі-продажу виникає у покупця після прийняття товару або товаророзпорядчих документів на товар.

Сторони мають право встановити в договорі купівлі-продажу інший строк оплати покупцем товару. Зокрема, договором купівлі-продажу може бути передбачений продаж товару в кредит з відстроченням або з розстроченням платежу (ч. 1 ст. 694 ЦК України).

Умова про відстрочення або розстрочення платежу за договором купівлі-продажу може бути передбачена договором незалежно від складу суб'єктів такого договору та виду договору купівлі-продажу. Обмеження на встановлення умови про відстрочення або розстрочення платежу може регламентуватися тільки законом; відстрочення – це встановлення більш пізнього строку оплати товару, ніж це передбачено ч. 1 ст. 692 ЦК України; розстрочення – це встановлення обов'язку покупця оплатити товар частинами у більш пізні строки, ніж це визначено ч. 1 ст. 692 ЦК України.

КГС ВС дійшов висновку, що договір, укладений між позивачем та відповідачем, за своєю правовою природою є договором купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ у кредит з відстроченням та з розстроченням платежу.

Водночас КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що у цьому спорі немає підстав для застосування приписів ч. 4 ст. 694 ЦК України, підлягають застосуванню положення ч. 3 ст. 692 ЦК України, позивач обрав неналежний спосіб захисту.

Арешт майна передбачає пряму заборону на відчуження та розпорядження майном, на яке був накладений арешт. Наявність такої заборони не передбачає відчуження, розпорядження майном власником безпосередньо і на підставі рішення суду до скасування відповідного арешту в установленому законом порядку. Тому до скасування арешту, накладеного в межах кримінального провадження, вирішення питання господарським судом щодо стягнення (витребування з володіння) майна і, як наслідок, визначення розміру статутного капіталу товариства та частки учасника в товаристві є передчасним.

У цьому випадку такий спосіб захисту як розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства, що вже виконаний продавцем, який передав товар (частку), і частково виконаний покупцем, який прийняв товар (частку), не спрямований на відновлення порушеного майнового права продавця, оскільки повернення товару відповідно до ч. 4 ст. 694 ЦК України є неможливим у зв'язку з накладенням в межах кримінального провадження арешту на такий товар та, відповідно, вважається неналежним способом захисту.

Способом захисту, який належним чином захистить право позивача, може бути позовна вимога про стягнення неотриманих коштів, тобто застосування встановленого ч. 3 ст. 692 ЦК України способу захисту, який поновить порушене право позивача (продавця за договором).

Обрання позивачем неналежного способу захисту є достатньою та самостійною підставою для відмови у задоволенні позову.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.05.2024 у справі № 914/460/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119099501>.

3.6. Про порушення органами ОСББ права співвласника на отримання інформації

Однією із форм реалізації права на отримання інформації є ознайомлення з документами.

У разі якщо законодавством чітко визначено право співвласників на одержання інформації щодо діяльності ОСББ, реалізація такого права покладена саме на розпорядника такої інформації, тобто на ОСББ в особі його статутних органів.

Виконання покладеного на ОСББ обов'язку з надання передбаченої законом інформації забезпечує саме правління об'єднання у межах своїх повноважень відповідно до визначеної законом компетенції щодо ведення діловодства в об'єднанні

з положеннями ст. 14 Закону про ОСББ та ст. 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку».

КГС ВС відзначив, що для управління поточною діяльністю об'єднання обирається правління, яке має право приймати рішення з питань діяльності об'єднання, визначених статутом. Правління є виконавчим органом об'єднання і підзвітне загальним зборам. До компетенції правління належать, зокрема, підготовка кошторису, балансу об'єднання та річного звіту; ведення діловодства, бухгалтерського обліку та звітності про діяльність об'єднання (ч. 17, 18, 20 ст. 10 Закону про ОСББ).

Отже, ОСББ, створене власниками квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку, є особою, у володінні та розпорядженні якої перебуває інформація щодо багатоквартирного будинку, в якому його створено, щодо діяльності такого об'єднання.

КГС ВС погодився з висновками попередніх судових інстанцій про те, що у разі якщо законодавством визначено право співвласників на одержання інформації щодо діяльності ОСББ, реалізація такого права покладена саме на розпорядника такої інформації, тобто на ОСББ в особі його статутних органів.

Отже, неодержання співвласником (позивачем) інформації щодо діяльності ОСББ відповідно до ст. 14 Закону про ОСББ та ст. 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності співвласниками багатоквартирного будинку» є порушенням його права на отримання інформації.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.05.2024 у справі № 904/2559/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119227311>.

3.7. Щодо розмежування понять «надання відповіді на повідомлення акціонера про намір ознайомитися з документами» і «надання доступу та можливості ознайомитися з документами» у контексті реалізації акціонером права на отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства

Надання відповіді і надання доступу та можливості ознайомитися із документами товариства поняття нетотожні. Абзац 2 ч. 2 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) не передбачає обов'язку акціонерного товариства надавати відповідь на повідомлення акціонера про намір ознайомитися з документами товариства. Натомість право акціонера на ознайомлення з документами товариства, передбаченими ч. 1 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства», виникає на підставі зробленого ним повідомлення виконавчого органу про намір ознайомитися з документами товариства

КГС ВС розгляну касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржника до ВАТ про зобов'язання надати доступ до документів та протоколів ВАТ.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 як акціонер, який володіє значним пакетом акцій ВАТ, звернулася до відповідача з вимогою, у якій просила відповідно до ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» надати їй або її уповноваженому представнику доступ до оригіналів документів, визначених пунктами 1–3, 5–11, 13, 14, 16–23 ч. 1 ст. 77 Закону України «Про акціонерні товариства» за період з 01.07.2019 до 06.07.2022, а також доступ до будь-яких інших документів товариства, що містять відомості про фінансово-господарську діяльність ВАТ за період з 01.07.2019 до 06.07.2022. Доступ до оригіналів згаданих документів позивач просив надати в робочий час та робочі дні, дату початку ознайомлення з документами встановити на 5 (п'ятий) робочий день після надсилання відповіді на цю вимогу, а дату закінчення у зв'язку з великим обсягом інформації не встановлювати.

У відповідь на вимоги позивача відповідач повідомив, що акціонерне товариство забезпечує кожному акціонеру доступ до документів, визначених п. 1–3, 5–11, 13, 14, 16–23 ч. 1 ст. 77 названого Закону, а акціонеру, який володіє значним пакетом акцій, – також доступ до будь-яких інших документів товариства, що містять відомості про фінансово-господарську діяльність цього товариства. У разі якщо в зазначених документах наявна інформація з обмеженим доступом, акціонерне товариство та акціонер зобов'язані забезпечити дотримання режиму користування та розкриття такої інформації, встановленого законом. Будь-який акціонер, за умови повідомлення виконавчого органу не пізніше ніж за 5 робочих днів, має право на ознайомлення з документами, передбаченими ч. 1 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» у приміщенні товариства за його місцем знаходження у робочий час. ВАТ повідомило позивача про надання доступу до ознайомлення з документами з 28.07.2022 до 10.08.2022 в робочі дні з 09:00 год до 12:00 год.

ОСОБА_1 звернулася до ВАТ з вимогою, у якій просила надати їй або її представнику доступ до певних документів з можливістю ознайомитися.

Позивач звернувся до ВАТ з повторною вимогою, в якій повторно просив надати йому або його представнику доступ до документів з можливістю ознайомитися, які відповідають попередньому переліку. Крім того, позивач просив забезпечити йому або його уповноваженим представникам доступ до будь-яких інших документів товариства, що містять відомості про фінансово-господарську діяльність ВАТ за період з 01.09.2015 до 25.08.2022.

У відповідь на вимоги ОСОБА_1 відповідач повідомив позивача про те, що на його вимогу товариство листом надало можливість ознайомитися із затребуваними документами з 28.07.2022 до 10.08.2022.

ОСОБА_1 звернулася до господарського суду з позовом, в якому просила зобов'язати ВАТ з моменту набрання судовим рішенням законної сили забезпечити ОСОБА_1 доступ та надати можливість ознайомитися з певними документами.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позову відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до ч. 1 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) АТ забезпечує кожному акціонеру доступ до документів, визначених пунктами 1–3, 5-11, 13, 14, 16–23 ч. 1 ст. 77 цього Закону, а акціонеру, який володіє значним пакетом акцій, – також доступ до будь-яких інших документів товариства, що містять відомості про фінансово-господарську діяльність цього товариства. У разі якщо в зазначених документах наявна інформація з обмеженим доступом, акціонерне товариство та акціонер зобов'язані забезпечувати дотримання режиму користування та розкриття такої інформації, встановленого законом.

За змістом ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства», яка відсилає до ст. 77 цього Закону, акціонерне товариство забезпечує кожному акціонеру доступ до певних документів.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що позивач не надав доказів невиконання відповідачем вимог щодо надання доступу до документів товариства та можливості ознайомитися з ними.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що не може підтверджувати невиконання відповідачем вимог і відсутність відповіді на ці вимоги, оскільки надання відповіді і надання доступу та можливості ознайомитися з документами товариства поняття нетотожні.

Абзац 2 ч. 2 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» не передбачає обов'язку акціонерного товариства надавати відповідь на повідомлення акціонера про намір ознайомитися з документами товариства. Натомість право акціонера на ознайомлення з документами товариства, передбачене ч. 1 ст. 78 названого Закону, виникає на підставі зробленого ним повідомлення виконавчого органу про намір ознайомитися з документами товариства.

Крім того, як встановлено судами попередніх інстанцій, АТ систематично надавало доступ позивачу до затребуваних ним документів, у тому числі додатковий час на ознайомлення, і жодним чином не відмовляло у такому доступі.

Ураховуючи встановлені обставини, КГС ВС дійшов висновку, що позивач у встановленому порядку не довів обставин порушення відповідачем чи створення ним перешкод у реалізації корпоративних прав ОСОБА_1 як акціонера ВАТ, за захистом яких він звернувся в обраний спосіб.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 07.05.2024 у справі № 921/447/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118922283>.

3.8. Щодо повноважень Міністерства юстиції України у разі надходження скарги на дії державного реєстратора від особи, права якої відповідними діями не порушені, та з пропуском строків оскарження

Міністерство юстиції України згідно зі ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» зобов'язане залишати скаргу без розгляду, якщо встановлено відсутність порушення прав заявника або скаргу подано зі спливом відповідного строку

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_4 у справі за позовом ОСОБА_5 до Мін'юсту про визнання протиправним та скасування наказу відповідача «Про задоволення скарги», яким задоволено скаргу ОСОБА_4 та скасовано в ЄДР реєстраційні дії щодо сільськогосподарського ТОВ «Агрофірма «Гречани».

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням загальних зборів від 20.04.2007 скаржник та ОСОБА_7 були включені до складу учасників товариства. Рішенням господарського суду у справі № 924/182/15, яке набрало законної сили, визнано недійсним зазначене рішення зборів учасників товариства.

У подальшому державний реєстратор вчинив реєстраційні дії, відповідно до яких змінено скорочене найменування товариства, склад засновників, керівника, місцезнаходження товариства та склад його учасників, виключено зі складу осіб, які мають право вчиняти дії від імені юридичної особи, у тому числі підписувати договори. Наказом Мін'юсту від 28.11.2016 № 3393/5 за результатами розгляду скарги ОсОСОБА_7 скасовано реєстраційні дії.

Постановою ВС у справі № 822/2408/16 скасовані судові рішення попередніх інстанцій, якими визнано протиправним та скасовано висновок Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації, а також прийнятий на його основі наказ Мін'юсту від 28.11.2016 № 3393/5. Провадження у справі закрито у зв'язку з тим, що юрисдикція адміністративних судів не поширюється на спірні правовідносини, вирішення спору має здійснюватися в порядку господарського судочинства.

21.07.2022 в ЄДР було відновлено чинність наказів Мін'юсту від 28.11.2016 № 3395/5 та від 09.08.2016 № 2439/5.

ОСОБА_4 звернулася до Мін'юсту зі скаргою, яка, зокрема, обґрунтована тим, що попри визнання протиправними та скасування Мін'юстом реєстраційних дій щодо товариства, у результаті яких ОСОБА_4 та ОСОБА_7 були протиправно позбавлені статусу учасника товариства, а ОСОБА_4 – також статусу директора товариства, державні реєстратори надалі вчинили низку похідних від них реєстраційних дій.

Державний реєстратор виконавчого комітету вчинив низку реєстраційних дій, якими змінив склад засновників (відомості про засновників) юридичної особи, відомості про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи та інше.

Наказом Мін'юсту від 28.12.2022 № 5857/5 «Про задоволення скарги» скаргу ОСОБА_4 задоволено. Проведені реєстраційні дії скасовано.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено повністю.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що під час розгляду справи суди попередніх інстанцій обґрунтовано врахували обставини, встановлені судовим рішенням у справі № 924/182/15, згідно з яким рішення загальних зборів від 20.04.2007 визнано недійсним.

ВС зауважив, що рішення загальних зборів учасників (акціонерів) та інших органів господарського товариства є актами, оскільки ці рішення зумовлюють настання правових наслідків, спрямованих на регулювання господарських відносин, і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин. Визнання акта недійсним означає, що він не створює правових наслідків з моменту його вчинення.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що скажник є особою, яка не набула статусу учасника товариства. Реєстраційні дії, вчинені щодо товариства, не можуть впливати на права та обов'язки скажника. Наявність будь-яких інших рішень загальних зборів чи невиключених записів у ЄДР, прийнятих та внесених скажником, не породжує жодних правових наслідків, оскільки він не набув статусу учасника товариства.

При цьому судами попередніх інстанцій встановлено, що скажник не надав інших доказів на підтвердження набуття корпоративних прав у товаристві, окрім рішення загальних зборів, яке визнано недійсним у судовому порядку.

КГС ВС наголосив, що відповідач не дотримав вимог ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (далі – Закон № 755), оскільки він не врахував, що скарга подана особою, права якої у зв'язку з оскаржуваним рішенням, дією або бездіяльністю у сфері державної реєстрації не порушені, і не залишив подану скаргу без розгляду.

Крім того, суди попередніх інстанцій обґрунтовано зазначили, що скажник пропустив строк на подання скарги, а тому відповідач не мав підстав для її задоволення. У свою чергу, зміст повідомлення відповідача (оголошення) про розгляд скарги не був достатнім для того, щоб зацікавлені особи (зокрема позивачка) мали змогу зрозуміти, що скарга стосується реєстраційних дій щодо них.

КГС ВС зауважив, що ч. 3 ст. 34 Закону № 755 закріплює право та регламентує порядок і строки оскарження особою, права якої порушено, рішень, дій або бездіяльності державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації до Мін'юсту.

Водночас ч. 5 ст. 34 Закону № 755 визначає, які рішення можуть прийматися Мін'юстом за результатами розгляду скарги, а також встановлює підстави для залишення скарги без розгляду по суті.

Згідно з п. 6 Порядку розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції, затвердженого постановою КМУ від 25.12.2015 № 1128, якщо під час розгляду скарги у сфері державної реєстрації відповідно до п. 5 цього Порядку встановлено наявність підстав для відмови в її задоволенні, Мін'юст чи відповідний територіальний орган не пізніше ніж протягом десяти робочих днів з дня її реєстрації приймає мотивоване рішення про відмову в задоволенні такої скарги на підставі службової записки посадових осіб Мін'юсту чи відповідного територіального органу, погодженої відповідно заступником Міністра чи заступником керівника територіального органу Мін'юсту. Рішення про відмову в задоволенні скарги у сфері державної реєстрації з підстави оформлення її без дотримання вимог, визначених законом, не позбавляє скажника права на повторне звернення з такою скаргою в межах визначеного законом строку.

КГС ВС зазначив, що згаданий Порядок, хоч і не встановлює вимог до змісту повідомлення (оголошення) про розгляд скарги, проте, урахувавши мету такого повідомлення, воно має містити інформацію про скаржника, суб'єкта оскарження (державного реєстратора, дії якого оскаржуються), суть скарги, час та місце розгляду скарги. Зміст повідомлення повинен бути достатнім для того, щоб зацікавлені особи (зокрема державний реєстратор) могли зрозуміти, що скарга стосується реєстраційних дій, до яких вони причетні, і суть цієї скарги.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС 23.04.2024 у справі № 910/713/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118753839>.

4. Справи щодо земельних відносин та права власності

4.1. Щодо набуття державними лісгосподарськими підприємствами права постійного користування земельними ділянками

КГС ВС розглянув касаційну скаргу за позовом прокурора в інтересах держави в особі ОДА до селищної військової адміністрації, за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – ДП «Білокуракинське лісомисливське господарство», Державне спеціалізоване господарське підприємство «Ліси України» та ДП «Старобільське лісомисливське господарство» та за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – ГУ Держгеокадастру, про витребування земельних ділянок.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Із викопіювання з плану землекористування вбачається, що спірна земельна ділянка належала до земель колишнього КСП «Правда» та відносилася до земель державної власності (запасу) сільськогосподарського призначення.

Розпорядженням голови ОДА ДП «Білокуракинське лісомисливське господарство» (далі – ДП «Білокуракинське ЛМГ») надано згоду на розробку технічної документації із землеустрою щодо складання документів, що посвідчують право постійного користування на спірну земельну ділянку.

На підставі зазначеного розпорядження Харківською державною лісовпорядною експедицією у 2009 році розроблено Проект організації і розвитку лісового господарства ДП «Білокуракинське ЛМГ», згідно з яким названу земельну ділянку орієнтовною площею 21,5670 га включено до кварталу № 21 виділів № 13, 14, 15, 17, 18 ДП «Білокуракинське ЛМГ».

Згодом розпорядженням голови ОДА затверджено технічну документацію із землеустрою щодо інвентаризації земель запасу та резервного фонду, розташованих за межами населених пунктів, визначено та віднесено спірну земельну

ділянку до категорії земель сільськогосподарського призначення. Право державної власності на неї зареєстровано за ГУ Держгеокадастру.

Пізніше наказом ГУ Держгеокадастру спірну земельну ділянку було передано селищній раді за актом приймання-передачі та зареєстровано за нею право комунальної власності.

Рішенням селищної ради було затверджено проект землеустрою щодо відведення земельних ділянок 19-ти громадянам у власність для ведення особистого селянського господарства шляхом поділу спірної земельної ділянки.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в позові відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що застосування норм земельного та лісового законодавства при визначенні правового режиму земель лісгосподарського призначення має базуватися на пріоритетності норм земельного законодавства перед нормами лісового законодавства, а не навпаки.

Підставою набуття земельної ділянки у власність із земель державної чи комунальної власності є відповідне рішення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, а не державний акт на право власності на земельну ділянку.

Зміна цільового призначення земельних ділянок сільськогосподарського призначення на іншу категорію цільового призначення здійснюється за погодженими проєктами землеустрою щодо їх відведення.

У розумінні положень ч. 1 ст. 116 та п. «б» ч. 3 ст. 122 ЗК України (в редакції, чинній станом на 06.02.2006) відповідним рішенням органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, яке є підставою набуття права постійного користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності, є рішення компетентного органу про затвердження проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки та про надання її в постійне користування, а не рішення про надання згоди (дозволу) на розроблення проєкту відведення земельної ділянки.

Крім того, суди обґрунтовано врахували недоведеність прокурором зміни первісного статусу спірної земельної ділянки, яка належала та досі належить до земель сільськогосподарського призначення, оскільки матеріали справи не містять доказів на підтвердження переведення спірної земельної ділянки до категорії земель лісового фонду (лісгосподарського призначення) в порядку, визначеному ч. 2 ст. 20 ЗК України (в редакції, чинній станом на 06.02.2006).

Умовою застосування п. 5 розділу VIII «Прикінцеві положення» Лісового кодексу України (в редакції, чинній з 29.03.2006 до 15.01.2020, тобто на час вибуття спірної земельної ділянки з державної до комунальної власності у листопаді 2019 року) законодавець визначив підтвердження факту надання спірної земельної ділянки в постійне користування ДП «Білокуракинське ЛМГ» саме до 28.03.2006 включно, чого прокурор і ДП «Білокуракинське ЛМГ» не довели, а тому відсутність підстав вважати спірну земельну ділянку раніше наданими землями унеможлиблює визнання документів, що підтверджують право підприємства на неї, планово-

картографічних матеріалів лісовпорядкування, складених і затверджених у 2007–2009 рр.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.04.2024 у справі № 913/50/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118960949>.

5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

5.1. Про застосування пп. 16 п. 1 постанови НКРЕКП від 25.02.2022 № 332 «Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану»

Підпункт 16 п. 1 постанови НКРЕКП від 25.02.2022 № 332 (у редакції постанови НКРЕКП від 26.04.2022 № 413) – це імперативна норма, якою держава вказала учасникам ринку електричної енергії, що на період дії в Україні воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення або скасування зупиняється нарахування та стягнення штрафних санкцій, передбачених договорами, що укладені відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії».

Рішення Регулятора [НКРЕКП] щодо порядку застосування норм про відповідальність учасників на ринку електроенергії не суперечать нормам ЦК України та ГК України про відповідальність у договірних відносинах з огляду на те, що Регулятор [НКРЕКП] наділений законом повноваженнями унормувувати договірні відносини суб'єктів господарювання, що провадять свою діяльність у сфері енергетики, у тому числі в частині відповідальності за невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань на ринку електричної енергії

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Компанії у справі за її позовом до Товариства про стягнення суми основного боргу, пені, трьох відсотків річних та інфляційних втрат за неналежне виконання відповідачем умов договору купівлі-продажу електричної енергії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позовні вимоги мотивовані невиконанням відповідачем зобов'язань за двостороннім договором купівлі-продажу електричної енергії в частині повернення коштів за електричну енергію, яка оплачена, однак відбір / відпуск якої у період з 01.03.2022 до 31.03.2022 Товариство зменшило.

Відповідач порушив зобов'язання за договором у частині своєчасного повернення позивачу коштів у розмірі 114 116 797,48 грн. У зв'язку з порушенням строків повернення коштів позивач у серпні 2022 року нарахував та заявив до стягнення 17 933 524,59 грн пені відповідно до умов договору.

Місцевий господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в частині позовних вимог провадження у справі

закрив, у решті позов задовольнив частково. Зокрема, він відмовив у задоволенні позову в частині вимог про стягнення 17 933 524,59 грн пені. Відмовляючи в задоволенні позову в цій частині, суди дійшли висновку, що у зв'язку з порушенням строків повернення коштів позивач у серпні 2022 року нарахував та заявив до стягнення зазначену суму пені, проте вона не підлягає стягненню з огляду на пп. 16 п. 1, п. 5 постанови НКРЕКП від 25.02.2022 № 332 «Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану» (далі – постанова НКРЕКП № 332).

Компанія оскаржувала судові рішення саме в цій частині.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно з п.5 постанови НКРЕКП № 332 (у редакції постанови НКРЕКП від 27.02.2022 № 333) рекомендовано учасникам ринку електричної енергії на період дії особливого періоду зупинити нарахування та стягнення штрафних санкцій, передбачених договорами, що укладені відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії».

Підпунктом 16 п. 1 постанови НКРЕКП № 332 (у редакції постанови НКРЕКП від 26.04.2022 № 413) на період дії в Україні воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення або скасування надати такі настанови постановлено зупинити нарахування та стягнення штрафних санкцій, передбачених договорами, що укладені відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», між учасниками ринку електричної енергії.

Зважаючи на дію на території України воєнного стану для учасників ринку електричної енергії, які уклали типові договори відповідно до зазначеного Закону та постанов НКРЕКП, п. 5 постанови НКРЕКП № 332 (у редакції постанови НКРЕКП від 27.02.2022 № 333), це бажана з погляду держави модель поведінки, яка має обов'язковий характер для учасників ринку електричної енергії.

Підпункт 16 п. 1 постанови НКРЕКП № 332 (у редакції постанови НКРЕКП від 26.04.2022 № 413) – це імперативна норма, якою держава вказала учасникам ринку електричної енергії, що на період дії в Україні воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення або скасування зупиняється нарахування та стягнення штрафних санкцій, передбачених договорами, що укладені відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії».

Рішення НКРЕКП щодо порядку застосування норм про відповідальність учасників на ринку електроенергії не суперечать нормам ЦК України та ГК України про відповідальність у договірних відносинах з огляду на те, що НКРЕКП наділена законом повноваженнями унормувувати договірні відносини суб'єктів господарювання, що провадять свою діяльність у сфері енергетики, у тому числі в частині відповідальності за невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань на ринку електричної енергії.

Такі рішення НКРЕКП не скасовують встановленої нормами ЦК України та ГК України відповідальності за порушення договірних зобов'язань для учасників ринку електроенергії та не встановлюють мораторію для застосування цієї

відповідальності, позаяк НКРЕКП, яка наділена повноваженнями нормативного регулювання договірних відносин на ринку електроенергії, з метою забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії, під час особливого періоду в межах наданих їй законом повноважень тимчасово зупинила нарахування та стягнення штрафних санкцій, передбачених договорами, що укладені відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», між учасниками ринку електричної енергії.

Норми постанови НКРЕКП № 332 (у редакції постанов НКРЕКП від 27.02.2022 № 333, від 26.04.2022 № 413) прийняті Регулятором в межах своїх повноважень.

Отже, хоча постанова НКРЕКП № 332 має нижчу юридичну силу порівняно з ЦК України та ГК України, однак її норми є обов'язковими для виконання всіма учасниками ринку та мають застосовуватись ними у їхній господарській діяльності на ринку електроенергії, зокрема тими суб'єктами, які уклали між собою двосторонні договори відповідно до ст. 66 Закону України «Про ринок електричної енергії», що також обумовлено положеннями статті 179 ГК України, яка встановлює нормативне обмеження вільного розсуду сторін господарського договору при визначенні його умов у разі укладення типового договору.

З огляду на викладене ОП КГС ВС залишила касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 19.04.2024 у справі № 911/1359/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119099391>.

5.2. Виникнення права на притримання, зокрема, у правовідносинах, пов'язаних з поверненням речі на вимогу покладавця за договором зберігання

Право на притримання має будь-який кредитор, який правомірно володіє річчю. Таке право виникає на підставі прямої вказівки ст. 594 ЦК України за умови повідомлення боржника відповідно до ч. 1 ст. 595 ЦК України, і його реалізація не потребує домовленості між кредитором та боржником шляхом укладання відповідного двостороннього правочину.

У контексті умов ст. 594, 595 та 953 ЦК України повідомлення про притримання має бути здійснено кредитором негайно (якомога швидше) після першого звернення боржника з вимогою про повернення майна, що відповідатиме принципу правової визначеності, згідно з яким боржник як власник майна за відсутності повідомлення кредитора про притримання «законно очікує» та розраховує, що йому буде повернуто майно на його вимогу. Тобто кредитор має заявити про свій намір притримати майно, яким він на законних підставах володіє, у відповідь на першу вимогу боржника про його повернення якомога швидше.

Якщо кредитор негайно не повідомив боржника про притримання майна, таке майно підлягає поверненню власнику після заявлення вимоги про його повернення, навіть за умови наявності боргу за його утримання та зберігання.

Таке повідомлення має бути однозначним і чітким та оформленим окремим документом (листом, телеграмою тощо), який містить докази простроченої заборгованості та в якому конкретизовано, яке саме майно притримується

КГС ВС розглянув касаційні скарги Товариства_1 та Товариства_2 у справі за позовом Товариства_1 про зобов'язання Товариства_2 повернути контейнери та зустрічним позовом про стягнення з Товариства_1 87 044,98 грн внаслідок нездійснення ним оплати за зберігання контейнерів станом на 28.01.2023 та у зв'язку із цим притриманням контейнерів на підставі ст. 594 ЦК України до повної оплати заборгованості.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідно до укладеного договору Товариство_2 зберігало на своїй контейнерній ділянці отримані від Товариства_1 індивідуально визначені контейнери.

Незважаючи на неодноразові звернення Товариства_1 з письмовими вимогами про повернення контейнерів (листи-претензії), Товариство_2, порушуючи вимоги ч. 1 ст. 953 ЦК України та умови договору, не вчинило дій щодо повернення майна з вересня 2022 року, посилаючись на своє право притримання контейнерів згідно зі ст. 594 ЦК України у зв'язку з наявністю у Товариства_1 заборгованості з оплати за послуги зберігання.

Суд першої інстанції своїм рішенням у задоволенні первісного позову відмовив, зустрічний позов задовольнив. Суд апеляційної інстанції зазначене рішення скасував частково. Задовольнив позовні вимоги Товариства_1 про зобов'язання повернути майно. Зобов'язав Товариство_2 передати Товариству_1 індивідуально визначені контейнери. У решті рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Постанова суду апеляційної інстанції мотивована, зокрема, тим, що Товариство_2 не виконало обов'язку негайного повідомлення Товариства_1 про притримання контейнерів, що унеможлиблює у цьому випадку застосування такого способу забезпечення зобов'язання.

ОЦІНКА СУДУ

Проаналізувавши загальні засади притримання у сукупності з положеннями ст. 547–548 ЦК України, ОП КГС ВС зазначила: оскільки право на притримання має будь-який кредитор, який правомірно володіє річчю, таке право виникає на підставі прямої вказівки ст. 594 ЦК України за умови повідомлення боржника відповідно до ч. 1 ст. 595 ЦК України і його реалізація не потребує домовленості між кредитором та боржником шляхом укладання відповідного двостороннього правочину.

Такий висновок узгоджується з положеннями інших спеціальних норм законодавства, що регулюють право кредитора на притримання на підставі прямої вказівки закону, зокрема: право підрядника на притримання результату роботи, устаткування, залишку невикористаного матеріалу та іншого майна замовника (ст. 856 ЦК України); право перевізника притримати переданий йому для перевезення вантаж (ч. 4 ст. 916 ЦК України); право комісонера на притримання речі, яка має бути передана комітентові (ст. 1019 ЦК України).

Нормативне регулювання притримання здійснюється через загальні положення ЦК України та спеціальні норми про притримання в окремих видах зобов'язань, що водночас не позбавляє кредитора права скористатися зазначеним

способом для забезпечення виконання й інших зобов'язань за наявності необхідних для цього підстав та умов згідно із ч. 2 ст. 594 ЦК України.

«Негайне повідомлення» є оціночною категорією, яка розглядається судом у порядку ст. 86 ГПК України на підставі доводів, доказів і обставин справи. Обов'язок кредитора негайно повідомити боржника про притримання означає, що таке повідомлення має бути зроблено максимально швидко та за першої можливості з урахуванням часу, необхідного для доставки документів від одного контрагента до другого та/або нормативів пересилання поштових відправлень.

Зважаючи на те, що спірні правовідносини у цій справі виникли у зв'язку з неналежним виконанням договору про надання послуг зберігання, ОП КГС ВС врахувала також положення ч. 1 ст. 953 ЦК України, згідно з якими зберігач зобов'язаний на першу вимогу поклажодавця повернути річ, навіть якщо строк її зберігання не закінчився.

У контексті умов ст. 594, 595 та 953 ЦК України повідомлення про притримання має бути здійснено кредитором негайно (якомога швидше) після першого звернення боржника з вимогою про повернення майна, що відповідатиме принципу правової визначеності, згідно з яким боржник як власник майна за відсутності повідомлення кредитора про притримання «законно очікує» та розраховує, що йому буде повернуто майно на його вимогу. Тобто кредитор має заявити про свій намір притримати майно, яким він на законних підставах володіє, у відповідь на першу вимогу боржника про його повернення якомога швидше.

ОП КГС ВС також наголосила на необхідності належного та негайного повідомлення про притримання речі, позаяк неповідомлення кредитором про застосування притримання може мати ознаки порушення права боржника на мирне володіння майном, гарантованого ст. 41 Конституції України.

Отже, якщо кредитор негайно не повідомив боржника про притримання майна, таке майно підлягає поверненню власнику після заявлення вимоги про його повернення, навіть за умови наявності боргу за його утримання та зберігання.

Відповідно до ст. 595 ЦК України обов'язок кредитора повідомити боржника про факт притримання його речі (майна) обумовлюється тим, що таке повідомлення має бути однозначним і чітким та оформленим окремим документом (листом, телеграмою тощо), що містить докази простроченої заборгованості та в якому конкретизовано, яке саме майно притримується.

З огляду на викладене ОП КГС ВС погодилася з доводами скаржника про відсутність на сьогодні висновку Верховного Суду щодо застосування норм ст. 594, 595 ЦК України у подібних правовідносинах, пов'язаних з наданням послуг зберігання та повернення майна на вимогу поклажодавця (ст. 953 ЦК України).

Ураховуючи встановлені судами фактичні обставини, ОП КГС ВС сформулювала висновок щодо застосування норм ст. 594, 595 ЦК України у сукупності з нормою ст. 953 ЦК України в подібних правовідносинах, а саме: притримання реалізується тільки тоді, коли кредитор письмово повідомив боржника про фактичні умови застосування притримання та його початок і таке повідомлення кредитор зробив якомога швидше з моменту виникнення прострочення виконання боржником

зобов'язання, проте у будь-якому разі одразу після отримання кредитором першої письмової вимоги боржника (поклажодавця) повернути річ шляхом надання письмової відповіді про застосування притримання. У разі невиконання наведених умов кредитор зобов'язаний повернути майно боржнику навіть за умови наявності боргу за його зберігання, виготовлення та утримання.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу задоволено частково, постанову суду апеляційної інстанції та ухвалу суду першої інстанції скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції на стадію підготовчого засідання.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 05.04.2024 у справі № 916/101/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118356261>.

6. Процесуальні питання

6.1. Про забезпечення позову шляхом накладення арешту на нерухоме майно

Забезпечення позову шляхом накладення арешту на спірне нерухоме майно за позовними вимогами про витребування із чужого незаконного володіння приміщення в межах справи про банкрутство відповідає вимогам законодавства щодо розумності, обґрунтованості, адекватності та збалансованості інтересів сторін

КГС ВС у межах справи про банкрутство КП «Агрофірма «Проскурів» за заявою ОСОБИ_1 розглянув касаційну скаргу боржника у справі за його позовом до ТОВ «Хонорус Україна», ТОВ «Технопарк Проскурів» про витребування із чужого незаконного володіння ТОВ «Хонорус Україна» приміщення ресторану (далі – об'єкт нерухомого майна).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Разом із зазначеною позовною заявою КП «Агрофірма «Проскурів» подало заяву про забезпечення позову шляхом накладення арешту на об'єкт нерухомого майна та встановлення заборони ТОВ «Хоронос Україна» відчужувати це майно у будь-який цивільно-правовий або інший спосіб, передавати в оренду або в інше тимчасове строкове або безстрокове користування іншим особам.

Ухвалою місцевого господарського суду заяву КП «Агрофірма «Проскурів» про забезпечення позову задоволено частково, вжито заходи забезпечення позову шляхом накладення арешту на об'єкт нерухомого майна. У решті заяви відмовлено.

Постановою апеляційного господарського суду ухвалу місцевого господарського суду скасовано. Прийнято нове судове рішення, яким відмовлено в задоволенні заяви позивача про забезпечення позову.

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що заява КП «Агрофірма «Проскурів» не містить чітких, конкретних, об'єктивних доказів на підтвердження факту реальної загрози вчинення ТОВ «Хонорус Україна» будь-яких дій, спрямованих на відчуження об'єкта нерухомого майна, яке є предметом спору; реальних обставин, які вказують на ймовірну складність або неможливість виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог, так само як і не містить будь-якого документального обґрунтування наявності фактичних обставин, які свідчать про

загрозу невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову.

ОЦІНКА СУДУ

Вирішуючи питання про забезпечення позову, господарський суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням розумності, обґрунтованості й адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; імовірності утруднення виконання або невиконання рішення господарського суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками цього судового процесу.

Місцевий господарський суд, зокрема, врахував таке:

перебування об'єкта нерухомого майна, що є предметом спору, у власності ТОВ «Хонорус Україна» створює передумови для подальшої його передачі цією особою у власність або в користування іншим особам. Подальше відчуження та перереєстрація об'єкта нерухомого майна ТОВ «Хонорус Україна» до закінчення розгляду позову позивача про витребування об'єкта нерухомого майна призведе до неможливості виконати рішення суду (в разі задоволення позову) та захистити права позивача в межах одного судового провадження без нових звернень позивача до суду;

існує реальна загроза того, що невжиття заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на об'єкт нерухомого майна може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення про витребування його з володіння Товариства_1 в разі задоволення такого позову;

зазначений захід забезпечення позову не завдасть шкоди ТОВ «Хонорус Україна» чи іншим особам, адже не позбавить це товариство прав на володіння та користування майном, здійснення господарської діяльності, отримання доходів тощо, а лише тимчасово обмежить право розпорядитися об'єктом спірного нерухомого майна, відчужити його третім особам.

КГС ВС зауважив, що з огляду на викладене, врахувавши предмет і підстави позову у справі, господарський суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для часткового задоволення заяви позивача про забезпечення позову шляхом накладення арешту та об'єкт спірного нерухомого майна, адже він відповідає вимогам процесуального законодавства щодо розумності, обґрунтованості, адекватності, збалансованості інтересів сторін, наявності зв'язку з предметом позовних вимог та може забезпечити ефективний захист прав або інтересів позивача в разі ухвалення рішення про задоволення позову.

Господарський суд апеляційної інстанції наведеного не врахував та дійшов помилкового висновку про наявність підстав для скасування ухвали господарського суду першої інстанції про забезпечення позову через необґрунтованість заяви

позивача. Він зауважив, що припущення заявника стосовно того, що подальші можливі дії Товариства_1 будуть спрямовані на відчуження нерухомого майна, не є достатньою підставою для вжиття заходів забезпечення позову.

КГС ВС зазначив, що наявність у ТОВ «Хонорус Україна» правомочностей власника спірного майна вказує на можливість у будь-який момент (у тому числі під час розгляду цієї справи судом, але до прийняття остаточного рішення) розпорядитися цим майном на користь третіх осіб, що може призвести до неможливості виконання рішення в цій справі (в разі задоволення позову), зокрема, в частині витребування спірного майна з володіння ТОВ «Хонорус Україна».

За таких умов вимога щодо обов'язкового надання позивачем доказів на підтвердження намірів про відчуження ТОВ «Хонорус Україна» спірного майна, враховуючи наявність у нього права розпорядитися ним у будь-який момент, свідчила б про застосування судом завищеного або навіть заздальгідь недосяжного стандарту доказування, що порушує баланс інтересів сторін.

З огляду на викладене та інші висновки, зазначені у цій постанові, суд касаційної інстанції вказав на наявність підстав для скасування постанови господарського суду апеляційної інстанції та залишення в силі ухвали господарського суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.05.2024 у справі № 924/1351/20 (924/1227/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119227383>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2024. – 50 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://wa.me/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua